

OMAN SULTANLIĞI: ARAP YARIMADASINDA GELENEKSEL İLE MODERNİTE ARASINDAKİ BİR ÜLKE

SULTANATE OF OMAN :
AN ARAB STATE BETWEEN TRADITION AND
MODERNITY IN THE ARABIAN PENINSULA

دولة بين النزعة التقليدية والعصرنة في شبه الجزيرة العربية :
سلطنة عمان

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

OMAN SULTANLIĞI : ARAP YARIMADASINDA GELENEKSEL İLE MODERNİTE ARASINDA BİR ÜLKE

**Rapor No: 16
Nisan 2010**

© 2010

Bu raporun içeriğinin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Tarihçe

Türkiye’de eksikliği hissedilmeye başlayan Ortadoğu araştırmaları konusunda kamuoyunun ve dış politika çevrelerinin ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla, 1 Ocak 2009 tarihinde Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) kurulmuştur. Kısa sürede yapılanan kurum, çalışmalarını Ortadoğu özelinde yoğunlaştırmıştır. ORSAM, Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı’na bağlı bir kuruluştur.

Ortadoğu’ya Bakış

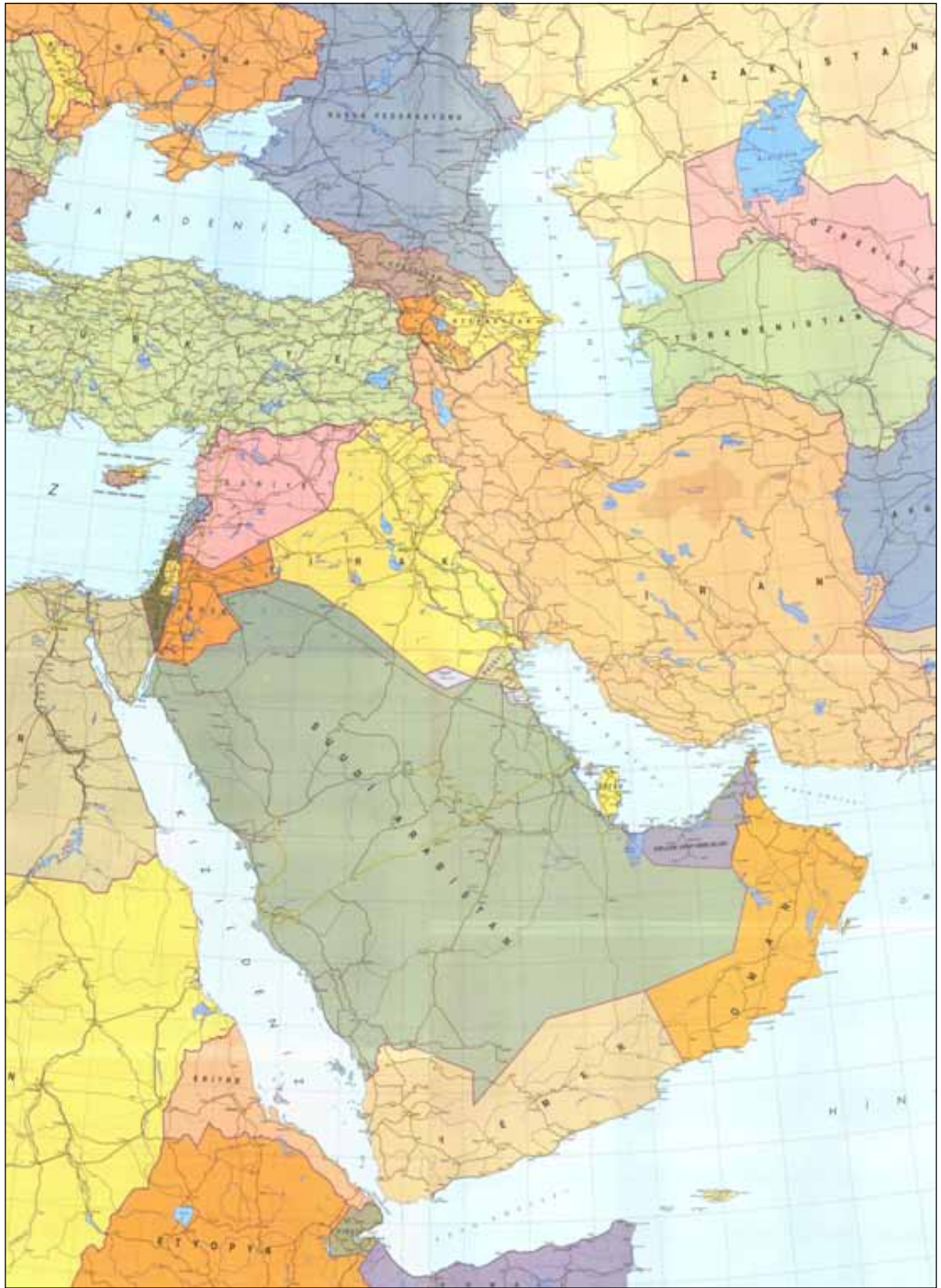
Ortadoğu’nun iç içe geçmiş birçok sorunu barındırdığı bir gerçektir. Ancak, ne Ortadoğu ne de halkları, olumsuzluklarla özdeşleştirilmiş bir imaja mahkûm edilmemelidir. Ortadoğu ülkeleri, halklarından aldıkları güçle ve iç dinamiklerini seferber ederek barışçıl bir kalkınma seferberliği başlatacak potansiyele sahiptir. Bölge halklarının bir arada yaşama iradesine, devletlerin egemenlik haklarına, bireylerin temel hak ve hürriyetlerine saygı, gerek ülkeler arasında gerek ulusal ölçekte kalıcı barışın ve huzurun temin edilmesinin ön şartıdır. Ortadoğu’daki sorunların kavranmasında adil ve gerçekçi çözümler üzerinde durulması, uzlaşmacı inisiyatifleri cesaretlendirecektir. Sözkonusu çerçevede, Türkiye, yakın çevresinde bölgesel istikrar ve refahın kök salması için yapıcı katkıları sürdürmelidir. Cepheleşen eksenlere dâhil olmadan, taraflar arasında diyalogun tesisini kolaylaştırmaya devam etmesi, tutarlı ve uzlaştırıcı politikalarıyla sağladığı uluslararası desteği en etkili biçimde değerlendirebilmesi, bölge devletlerinin ve halklarının ortak menfaattir.

Bir Düşünce Kuruluşu Olarak ORSAM’ın Çalışmaları

ORSAM, Ortadoğu algılamasına uygun olarak, uluslararası politika konularının daha sağlıklı kavranması ve uygun pozisyonların alınabilmesi amacıyla, kamuoyunu ve karar alma mekanizmalarına aydınlatıcı bilgiler sunar. Farklı hareket seçenekleri içeren fikirler üretir. Etkin çözüm önerileri oluşturabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanında yetkin araştırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarını teşvik eder. ORSAM, bölgesel gelişmeleri ve trendleri titizlikle irdeleyerek ilgililere ulaştırabilen güçlü bir yayım kapasitesine sahiptir. ORSAM; web sitesiyle, aylık Ortadoğu Analiz ve altı aylık Ortadoğu Etütleri dergileriyle, analizleriyle, raporlarıyla ve kitaplarıyla, ulusal ve uluslararası ölçekte Ortadoğu literatürünün gelişimini desteklemektedir. Bölge ülkelerinden devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve STK temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak, bilgi ve düşüncelerin gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır.

İçindekiler

Özet.....	5
Oman Sultanlığı: Sosyo Politik Bir Yapı Analizi	6
Oman'da İbadilik, Araplık ve Politika: 750-1507 Arası Dönem	7
Portekizlerin Oman'ı İşgali ve Omanlıların Bağımsızlık Savaşı	9
Oman Topraklarının İki Ayrı İdari ve Siyasi Yönetime Bölünmesi: Maskat Sultanlığı ve Oman İmamlığı'nın Kurulması.....	10
İngiltere ve Maskat Sultanlığı Arasındaki İlişkiler: Ticari İşbirliğinden Hegemonik İlişkilere.....	12
Oman İç Savaşı: Maskat Sultanlığı ile Oman İmamlığı'nın Birleşmesi.....	13
İkinci Oman İç Savaşı: Dofar İsyanı ve Arap Yarımadası'nda İkinci Bir Marksist Devlet Kurma Girişimi.....	15
Sultan Kâbus Dönemi: Geleneksellelikle Modernite Arasında Yeni Bir Rejim Arayışı.....	16
Dış Politika: Tarafsızlık İlkesi Doğrultusunda Proaktif Bir Politika.....	17
Sultan Kâbus Döneminde Toplumsal Barış Çabaları.....	18
Sultan Kâbus Döneminde Oman'ın Petrol Politikası.....	19
Türkiye-Oman İlişkileri: Tarihinden Gelen Dostluk ve İttifak.....	20
Sonuç Yerine: Oman'da Sultanlık Rejiminin Geleceği.....	21

Hazırlayan:

Yrd. Doç. Dr. Veysel AYHAN
ORSAM Danışmanı
Abant İzzet Baysal Üniversitesi U.İ.B
veyselayhan.com

OMAN SULTANLIĞI : ARAP YARIMADASINDA GELENEKSEL İLE MODERNİTE ARASINDA BİR ÜLKE

Özet

Yaklaşık 40 yıldır Oman Sultanlığı'nı yöneten Sultan Kâbus bin Said döneminde izlenen iç ve dış politika sayesinde Oman bölgede bir istikrar adası haline gelmiştir. 1980'den itibaren Ortadoğu'da birçok savaş ve çatışma yaşanmasına karşın Sultan Kâbus 1970'den itibaren izlediği tarafsızlık politikası, diğer ülkelerin iç işlerine karışmama ve diplomasi dışı yöntemleri benimsememe ilkelerine sadık kalarak ülkesini istikrar ortamını korumakta başarılı olmuştur. Sultan Kâbus yönetimi İran nükleer krizi ve İsrail-Filistin sorunu dâhil olmak üzere tüm bölgesel sorunların çözümünde diplomasiye öncelik verilmesini dış politika önceliği olarak benimsemiştir.

Sultan Kâbus'un iktidarı devraldığı 1970 tarihinde Oman, Dohar isyanı nedeniyle hızla bir iç savaşın içine sürüklenmekteydi. Sultan Kâbus böyle bir ortamda öncelikle toplumsal barışı sağlamaya dönük politikaları hayata geçirmiş ve bu amaca uygun olarak genel af ilan etmiştir. 1975'de isyan bölge ülkelerinin desteğiyle bastırıldıktan sonra Sultan Kâbus siyasal alanda modern kurumların kurulmasına öncelik vermiş, sosyal politikaları güçlendirerek sağlık ve eğitim hizmetleri başta olmak üzere yeni bir kalkınma hamlesini hayata geçirmiştir.

Sultan Kâbus döneminde Türkiye ile Oman arasındaki ilişkilerde de yeni bir sayfa açılmıştır. 1985-1986 yıllarında karşılıklı olarak büyükelçiliklerin açılmasından sonra 1989 yılında Türkiye'ye ilk resmi ziyaretini gerçekleştiren Sultan Kâbus'un yönetimi döneminde ilişkiler siyasal, ticari ve toplumsal düzeyde gelişme göstermiştir. Son olarak 12-14 Nisan 2010 tarihlerinde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Oman'a düzenleyeceği resmi ziyaret bir anlamda tarihi geri planı 1500'lü yıllara dayanan Türkiye-Oman ilişkilerinin geliştirilmesine olumlu bir katkı sağlayacaktır.

* Bu çalışmanın saha araştırması aşamasında TÜBİTAK desteğinden yararlanılmıştır.v

Oman Sultanlığı: Sosyo Politik Bir Yapı Analizi

Arabistan Yarımadası'nın güneydoğusunda yer alan ve nüfusunu Arapların oluşturduğu bir ülke olan Oman, doğudan Basra Körfezi güneyden de Hint Okyanusu'na açılan konumu ile oldukça stratejik bir noktada yer almaktadır. Bunun yanı sıra, karadan Yemen, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Suudi Arabistan'la sınırı olan Oman, Barsa Körfezi ile Hint Okyanusu'nu birbirine bağlayan Hürmüz Boğazına da hâkim durumdadır. Diğer Arap halklarından farklı olarak Hariciliğin bir kolu olarak bilinen İbadi mezhebine mensup olan Oman halkı, tarih boyunca komşu ülkelerin topluluklarından çok daha değişik bir tarihsel, toplumsal ve politik süreç yaşamıştır. Diğer bir deyişle Oman'daki ulus inşa etme sürecinde rol oynayan en önemli unsurların başında ülkenin jeopolitik konumu, Arap kabileleri arasındaki ilişki ile İbadi kimliğinin geldiğini belirtmek gerekir.

Nitekim jeopolitik konumundan dolayı Oman topraklarındaki yerleşimin M.Ö. dönemlerde başladığı yapılan kazı çalışmalarından anlaşılmaktadır. M.Ö. dönemlerde İranlıların toplumsal ve politik etki alanı içinde bulunan Oman topraklarına Arap kabilelerin nasıl yerleştikleri konusunda net bir görüş bulunmamaktadır. Bazı kaynaklar ilk Arap kabilelerinin M.Ö. dönemlerde geldiğini ileri sürmektedir. Diğer yandan farklı kaynaklarda ilk Arapların bu topraklara M.S. 100'lü yıllarda göç ettiği belirtilmektedir. Bununla birlikte Oman'a ilk gelen Arap kabilelerinin Necd bölgesinden geldiği ileri sürülmektedir. Öte yandan, Sultan Kâbus'un bağlı olduğu Al Bu Said kabilesinin Hınavi kabile konfederasyonu içinde yer aldığı; Hınavi kabilelerin de vaktiyle, bugün Birleşik Arap Emirlikleri içinde yer alan Resü'l-Hayme ile Oman topraklarına göç ettiği görüşü genel kabul görmektedir. Said kabilesinden önce Oman topraklarını yöneten Ya'rubi ve Azd ailelerinin de Hınavi kabile konfederasyona bağlı olduğu eklemekte fayda vardır.¹

M.S. 100 ve 200 tarihlerinde Basra Körfezi'nin

batı yakası üzerindeki deniz ve liman ticaretini kontrol altında tutan İranlıların etkisi, Arap Yarımadası'nın güneyinden ve doğusundan gelen Arap kabilelerinin göçleri nedeniyle zayıflamaya başlamıştır. Oman topraklarına göç eden Arap kabilelerin başında Hınavi ve Gaferi kabile konfederasyonuna bağlı kabileler gelmekteydi. Söz konusu iki kabile Oman tarihinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Günümüz Oman politikasına yön veren Al Bu Sa'id ailesi de Gaferi kabilesine bağlıdır. Hınavi kabilelerin Arap Yarımadası'nın güneyinden yani Hicaz ve Yemen topraklarından Oman'a göç ettikleri belirtilmektedir. Gaferi kabilelerin ise M.S. 100 tarihlerinde kuzeyden Oman topraklarına göç ettiği bilinmektedir. Her iki kabileye bağlı aileler Oman'ın dağlık ve kıyı bölgelerinde etkili olmaya çalışmalarına karşın ana yurt olarak iç Oman denilen dağlık alanlarda varlıklarını sürdürmüşlerdir.²

Arap kabileleri içinde Hınavi kabile konfederasyonuna bağlı Azd Shanuah kabilesi Oman ve Birleşik Arap Emirlikleri'ne yerleşerek bu bölgede kendi yönetimlerini oluşturmuştur. Dönemin İran yönetimi ilk kez Azd kabilesinin lideri Azd Shanuah'ı bölgenin Arap kralı olarak tanımıştır. Böylelikle İran, Oman toprakları üzerindeki Arap varlığını siyasi olarak da tanıma yoluna gitmiş oluyordu. Bununla birlikte ticaret sistemi İranlıların hakimiyetinde kalmaya devam etmiştir. Sohar uzunca bir dönem daha İranlı tüccarların merkez üssü olmayı sürdürmüştür. Oman kıyı kentlerindeki toplumsal yapının İranlılara benzemesinde iki toplum arasında yüzyıllara dayanan bir ticari ilişkinin kurulmasının rolü oldukça büyüktür.³

Dolayısıyla Arap kabilelerin önemli bir kısmı iç bölgelerdeki Bedevi kültürünü sürdürmesine karşın, bazı kabileler kıyı şeridine yerleşerek İranlılarla birlikte balıkçılık başta olmak üzere ticaret faaliyetlerine ilgi duymaya başlamıştı. Kıyı şeridine yerleşen Araplar yerleşik yaşam tarzına geçerken, kıyı kentlerindeki ticari hayat da buraya yerleşen Arapların dış dünyayla bağlantılarını güçlendirmiştir. Nitekim Bani Salimah ailesi Sasaniler döneminde Hürmüz

Boğazi'ndeki Arap etkisini genişleterek Arap kabilelerin deniz ticaretinden önemli bir pay almasını sağlamıştır.⁴ Oman topraklarındaki toplumsal ve politik durum M.S. 600'lü yılların başına kadar çok ciddi bir değişim geçirmedi sürmüştür. Ancak Arap Yarımadası'nda İslamiyet'in gelişimiyle birlikte Oman tarihindeki köklü değişim süreci de başlamıştır. Sasaniler resmi din olarak Zerdüştlüğü seçmesine karşın bölgedeki Arap kabileleri İranlıların resmi dinine mesafeli durmuş ve Zerdüştlüğe geçiş olmamıştır.

Arap kabilelerin İslamiyet'i kabul etmesinden sonra Oman-İran ilişkileri de değişmeye başlamıştır. Yahudilik ve Hıristiyanlığın varlığını kabul eden Müslümanların Zerdüştlüğü bir din olarak kabul etmeye yanaşmamasının ardından İran'ın İslamlaştırılması için yapılan seferlere Omanlı Arap kabileleri de destek vermiştir. Böylece politik ve askeri etki İranlılardan Araplara doğru el değiştirmiştir. İslamiyet'i kabul eden Omanlı Arapların yönetimi Culende Ailesi'ne bırakılmıştır. Ancak İslam toplumunun Hz. Osman'ın öldürülmesinden sonra kendi içinde politik nedenlerle ayrılmaya başlaması Oman'daki Arapların tarihini derinden etkileyecek olayların yaşanmasını beraberinde getirmiştir. Özellikle Hz. Osman'ın öldürülmesinden sonra Hz. Ali ile Şam Eyaleti Valisi Muaviye arasında baş gösteren gerginliğin çatışmalara dönüşmesi ve Sıffin Savaşı'nda sorunların diplomatik yollarla çözüme kavuşturulması yönünde atılan adımlar, bir grup Müslüman'ın tepkisine yol açmıştır.

Daha sonraları Hariciler olarak bilinen bu grup hem Hz. Ali hem de Şam Valisini hedef almış; Hz. Ali'yi bir suikastla öldürmüşler, Muaviye'yi öldürme girişimleri ise başarısız olmuştur. Olaylar kısa sürede Harici kabilelerin daha güvenli bölgeler olarak gördükleri Oman'ın dağlık alanlarına göç etmesine yol açmıştır. Böylelikle Oman topraklarına üçüncü Arap göçü yaşanmış ve bu göç Oman topraklarına yeni bir kimliğin girmesine yol açmıştır. Arap kabileleri geleneksel yapılarını sürdürmek adına Oman'a İbadi göçüyle yoğun olarak gelmişlerdir.⁵

Üçüncü Halife Hz. Osman'ın öldürülmesinden sonra İslam toplumunun içindeki ayrışma hız kazanarak Irak, Hicaz ve Şam Arapları arasında çatışmalar baş göstermiştir. Çatışmaların başlamasıyla birlikte Omanlı Arap kabilelerin merkezle olan ilişkileri kesilmiştir. Ardından Araplar arasındaki çatışmalarda bazı kabilelerin Hariciliği benimsemesi ve her iki yönetime (Ali-Muaviye) karşı da savaş açmasının ardından hem Ali taraftarları hem de Muaviye taraftarları Hariciliği benimseyen Arap kabileleriyle sorunlar yaşamaya başlamıştır. Gerginlikler Harici kabilelerin toplu olarak daha güvenli olarak görülen Oman topraklarına göç etmesiyle son bulmuştur. Yeni gelen kabileler kısa sürede Hariciliğin bir kolu olarak bilinen ve Abdullah bin İbad'ın adıyla anılan İbadi mezhebini sistematikleştirirken, daha önce Oman topraklarına yerleşen Arap kabileler de İbadiliği benimsemişlerdir.⁶ Omanlı kabileler Abbasi iktidarının Bağdat'ta kurulduğu döneme kadar bağımsızlığını korumuştur. Culende bin Mesud, Emevi iktidarının yıkıldığı 750 yılını takip eden 751'de Abbasilerin iktidarını tanımayan İbadi kabilelerle anlaşarak İmam seçilmiştir. Böylelikle Oman'da imamlık rejiminin de temelleri atılmıştır. Ancak bazı kabileler Culende bin Mesut'un İmamlığına itiraz etmiştir. Bunun neticesinde çatışmalar başlamış, Mesut'a direnen kabilelerin Abbasilerden askeri destek istemesi üzerine bölgeye gelen Abbasi güçleri Oman ve Basra Körfezi'ni kontrol altına almaya başlamıştır.⁷ Abbasilerin bu bölgede hakimiyet kurmakta başarılı olmasına karşın, dağlık alanlarda yaşayan İbadi kabileler bağımsızlıklarını korumayı sürdürmüştür.⁸

Oman'da İbadilik, Araplık ve Politika: 750-1507 Arası Dönem

Arap kabilelerin Haliç kıyılarına ve Oman'ın iç bölgelerine göçüyle birlikte Oman'da Araplık tarihi başlamıştır. Oman'ın iç bölgelerine göç eden kabileler İslamiyet öncesi dönemde kendi yerel özerkliklerini korumuştur. Ancak Arap kabileleri arasındaki çatışmalar ve gerginlikler yüzünden bölgede merkezi bir otorite de kurulamamıştır. Bununla birlikte Azd kabilesinin

diğer kabileler üzerinde bir etkisinin olduğu bilinmektedir. Nitekim Harici kabilelerin Oman topraklarına göçü ile birlikte Azd kabilesi de daha sonraları İbadilik olarak adlandırılacak olan yeni mezhebi kabul edenler arasında yer almıştır. Bir önceki bölümde anlatıldığı üzere, İbadi kabilelerin Arap Yarımadası içinde göç etmesine yol açan gelişmeler Halife Hz. Osman'ın öldürülmesiyle birlikte başlamıştır. Daha sonra Oman topraklarında daha sistematik bir mezhep halini alacak olan İbadilik, Hariciliğin kendi dışındaki Müslüman cemaati din dışı sayan anlayışını kabul etmeyerek Haricilikten uzaklaşsa da, Hz. Osman öncesi dönemi referans alan bir İslam inancını doğru bulmasından dolayı, Şii ve Sünni gelenekten de farklılaşmıştır. İbadiler öncelikli olarak Halife Hz. Osman'ın Müslüman topluma ihanet ettiğini öne sürmektedir. Bununla birlikte İbadilere göre halife seçilen kişi ne kendi isteğiyle ne de zorla tahtan indirilebilir. İbadilere göre halife değişiminden önce dini bir şuranın toplanması ve ardından eğer halife hatalıysa şurada halifenin tövbe etmesine yönelik kararlar alması gerekir. Tövbe edilmediği takdirde şura imamı devirmek ve yeni bir imam seçme hakkına sahiptir. İbadiler aynı zamanda topluma önderlik edecek imamın kalıtsal olarak atanmasına da karşıdırlar. Diğer bir deyişle babadan oğula geçen bir imamlık anlayışını reddetmektedirler. İmam seçiminin mutlaka bir şurada seçimle belirlenmesi gerektiğini öne sürmektedirler.⁹ Bir anlamda İbadiler, Şiilerin Ehl-i Beyt'ten gelen bireyleri imam kabul eden anlayışını ve Emevilerin babadan oğula geçen iktidar değişimini doğru bir yöntem olarak kabul etmemektedir. Aynı zamanda Hz. Ali'nin kendi kararlarıyla halifelik makamını tartışmaya açması ve hakem olayına gitmesi de İbadilerce eleştirilmektedir. Bu durum kısa süre içinde İbadi kabilelerin Şam ve Bağdat'daki Arap iktidarlarından ve toplumlarından bağımsız bir düzen kurmalarıyla sonuçlanmıştır.

Omanlı kabileler askeri, dini ve politik gücün tek elde toplanmasına sürekli karşı çıkmıştır. İlk İbadi İmamların seçilmesinde bu anlayışın etkili olduğu görülmektedir. İbadi kabileler imamın halkın içinde yaşamasını önemsedik-

lerinden imam seçilenler genellikle iç bölgelerde yaşamıştır. Oman'ın dağlık bölgesinde yer alan Azwat ve Rustak bu yüzden sürekli bir şekilde imamlık kurumunun başkenti gibi olmuştur. Bununla birlikte Bedevi kültürünün hüküm sürdüğü dağlık bölgelerde başkent tarzı bir yerleşim anlayışının gelişmediğini belirtmek gerekir. Öte yandan kabileler imamın dini otoritesini tanımakla birlikte özerkliklerini korumak için kendi askeri ve politik güçlerini sürdürmüşlerdir. Böylelikle imamların otoritesi olmakla birlikte etkinliği kabilelerden aldığı destekten bağımsız değildi.¹⁰ Kabilelerin özerkliklerini dini ve siyasi otoritelerden bağımsız olarak sürdürmek istemesi 1970'lerin sonuna kadar Oman'daki iç istikrarsızlıkların ve çatışmaların yaşanmasındaki en önemli nedenlerden biri olmuştur.

Oman tarihinde önemli bir yer tutan bir diğer tarihi gelişme ise 886 tarihinde Yahmadi kökenli İmam Al Salt ibn Malik Al Kharusi'nin Hudden, Beni Harith ve Beni Samah kabileleri tarafından azledilmesi ve yerine bu kabililer tarafından 886 yılında İmam Musa ibn Musa'nın seçilmesi olayıdır. Fakat Yahmadi kabileler azletme olayını kabul etmedikleri gibi söz konusu kabilelere karşı geniş çaplı bir askeri harekâta girişmiş ve bunları "Baninah bölgesinden"¹¹ çıkartmıştır. Sohar şehri dâhil Baninah bölgesinin Yahmadi kabilelerin kontrolüne girmesine karşı çatışmalar sırasında Musa ibn Musa'nın öldürülmesi İbadi tarihinde bir kırılma yaratmıştır. İmam Musa'nın öldürülmesinden sonra Hudden ve Samah kabileri düzenledikleri saldırılarda Sohar'ı geri almış ve Hudden liderini yeni imam olarak seçmiştir. Yahmadilerin karşı ataklarını sürdürmesi üzerine Samah kabilesi ilk kez Abbasilere başvurarak askeri destek istemiştir. Abbasilere bağlı güçlerin Oman'a gelmesiyle birlikte Oman topraklarında Abbasi dönemi de başlamıştır. Böylelikle Omanlı kabilelerin 150 yıllık özerkliği, iç çatışmaları neticesinde Abbasilerin bölgeye yerleşmesiyle ortadan kalkmıştır. Zaman içinde Samah kabilesine bağlı aileler İbadilikten Sünniliğe geçmiştir. Bugün Resül-Hayme bölgesinde bulunan kabileler İbadi iç savaşı sırasında bölgeye

yerleşip Abbasilerle birlikte hareket eden ailelerdir. Irak merkezli Abbasilerin zayıflamasından sonra Oman bir kez daha Yahmadi kabilelerin etkisi altına girmişse de İmam Musa'nın öldürülmesinde oynadıkları rol nedeniyle diğer İbadi kabileler üzerindeki etkileri zayıf kalmıştır. Nitekim 1052 yılında İmam Rashid ibn Said tarafından yayınlanan bir fetva ile imamın öldürülmesi mutlak biçimde yasaklamıştır.¹²

Yahmadiler, İmam Musa olayından sonra imamlık kavramı yerine daha çok hükümdar kavramını kullanmıştır. Yahmadilerin zayıflamasından sonra iktidar Nabahinah kabilesine geçmiştir. İmam Raşid ile birlikte Nabahinahların 12. yüzyılın ikinci yarısında başlayan iktidarı ilk önce Portekizlilerin Oman kıyı şehirlerini işgali ve ardından da Na'ribah kabilesinin İmam Nasır bin Murşid liderliğinde Portekizlere karşı başarılı bir direniş başlatmasıyla son bulmuştur.¹³

Portekizlilerin Oman'ı İşgali ve Omanlıların Bağımsızlık Savaşı

Oman 1500'li yıllara doğru askeri, politik ve ticari etkisini genişletirken dönemin Avrupalı güçleri de deniz ticaretinde kaydettikleri gelişme sayesinde Hint Okyanusu'ndaki ve Basra Körfezi'ndeki stratejik bölgeleri ele geçirmeye yoğunlaşmışlardır. İspanyolların Amerikan kıtasında yayılmaya çalıştıkları bir dönemde Portekizliler de İspanya'nın tersi bir istikamette kendi nüfuz alanını kurmaya yönelmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Arabistan ve İran seferinden yaklaşık 10 yıl önce 1507 tarihinde Alfonso de Albuquerque liderliğindeki Portekiz güçleri Oman kıyılarına asker çıkarmıştır. Portekizler ilk etapta Sur, Sohar ve Fakkan'ın denetimini ele geçirmiştir. 1551'de kanlı bir saldırıdan sonra Maskat da Portekiz güçlerinin denetimi altına girmiştir. Portekizlilerin Maskat'ta inşa ettikleri kaleler günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Portekiz işgali bir taraftan Omanlı kabilelerin deniz ticaretinden sağladıkları kazancın son bulmasına neden olurken diğer taraftan da kabileler arasındaki gerginliğin yerini işbirliğine bırakmasına yol açmıştır. Arap kabi-

leleri deniz ticaretinin yanı sıra düzenli olarak Körfez ve Hint Okyanusu'nda ticaret yapan gemilerden de geçiş ve koruma ücreti vergisi almaktaydılar. Portekiz işgali tüm bu ekonomik gelirlerin sonu olmuştu. Bu nedenle işgalden hemen sonra Arap kabileleri bir direniş mücadelesi başlatmıştır. Dolayısıyla Portekiz işgalinin yalnızca kıyı şeridi boyunca gerçekleştiği ve iç bölgelerde bağımsızlığın sürdüğünü belirtmek gerekir.¹⁴ Bazı kaynaklarda Portekizlilerin Oman'ı işgal ettiği öne sürülmesine karşın dağlık alanlarda İbadi kabileler bağımsızlıklarını sürdürmüş ve Portekiz güçlerine karşı düzenli ama başarısız saldırılar gerçekleştirmişlerdir. Aynı dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun Yemen dahil Arap Yarımadası'nda bir etki alanı oluşturması da Oman'daki işgal karşıtı direnişi olumlu etkilemiştir. Osmanlı İmparatorluğu Portekiz işgaline karşı direnen kabilelere askeri yardım ve lojistik desteğinde bulunmuştur.

Bununla birlikte Arap kabilelerin direnişi 1600'lerin başına kadar, Portekizlileri bölgeden çıkartma başarısı gösterecek kadar etkili olamamıştır. Hem askeri yetersizlik hem de kabileler arasındaki koordinasyon ve işbirliği eksikliği başarıyı engellemiştir. Ancak 1624 yılında Ya'rubi kabilesinden Nasır bin Murşid'in dini ulemanın ve diğer kabilelerin desteğiyle yeni imam seçilmesinden sonra durum Portekizliler açısından tehlikeli olmaya başlamıştır. İmam Murşid liderliğindeki Arap kabileleri öncelikli olarak Nizwan üzerinden Sohar'daki Portekiz varlığını bitirmek için saldırılarını yoğunlaştırmış ve 1643 yılında Sohar'daki yabancı işgaline son vermişlerdir. Sohar'ın kurtarılması İmam Nasır önderliğinde Ya'rubi hanedanlığının diğer kabileler üzerindeki liderlik rolünü pekiştirmiştir. Ya'rubi iktidarı döneminde İngiltere de Doğu Hindistan Şirketi aracılığıyla bölgedeki ticaretten daha fazla pay almak için Maskat'ta ticari bir büro açılmıştır. İmam Murşid İngiliz şirketine Portekiz işgali altında bulunan Maskat yerine Sohar ve Sit üzerinden ticaret yapma önerisinde bulunmuştur. Bunun üzerine İngiliz devletinin onayıyla şirket 1646 tarihinde İmam'la bir anlaşma imzalamıştır. İngiltere'nin Maskat'taki ticari faaliyetlerini

sonlandırması ise Maskat'ın hem askeri hem de ekonomik olarak stratejik değerinin azalmasına yol açmıştır.¹⁵

Ya'rubilerin ticari ve politik alandaki başarısı askeri alanda da sürmüştü ve 1650 yılına gelindiğinde Maskat'taki Portekiz varlığına son verilerek Oman kıyı kentleri üzerindeki yabancı işgali sona erdirilmiştir. Portekiz işgalinden sonra İngiltere Ya'rubi hanedanlığıyla ticari ilişkilerini geliştirmek için bazı girişimlerde bulunmuş, fakat Yarubiler Portekizlilerden sonra yabancı bir şirketle anlaşma yaparken bu kez daha dikkatli davranmışlardır. Diğer yandan İngilizler Maskat'ı stratejik konumundan dolayı önemsemiş ve Maskat'ta bir ticari büro açma talebinden vazgeçmemiştir. Buna rağmen Ya'rubiler döneminde İngilizlerle herhangi bir ticari ayrıcalık tanıyan anlaşma imzalanmamıştır.¹⁶

Oman Topraklarının İki Ayrı İdari ve Siyasi Yönetime Bölünmesi: Maskat Sultanlığı ve Oman İmamlığının Kurulması

Yaklaşık yüzyıl süren Ya'rubi iktidarı, kendi döneminde Maskat bölgesindeki etkisini genişletmiştir. Ancak 1740'larda Oman'da dini otoriteyi elinde tutan ve iç bölgelerdeki kabilelerin desteğini arkasına alan İmam ile Maskat arasında iktidar savaşı yeniden başlamıştır. Safeviler sonrası dönemde İran'da iktidarı ele geçiren Nadir Şah, Oman'da kabileler arasındaki anlaşmazlıklardan faydalanma yoluna gitmiş ve kısa sürede Musandam bölgesini¹⁷ denetimi altına almıştır. Nadir Şah daha sonra doğrudan Maskat'a yönelmiş, İran güçleri hem Maskat hem de Sohar'ı denetim altına alarak Ya'rubi iktidarına büyük bir darbe vurmuştur. İran güçlerinin Oman şehirlerini denetim altına alması yalnızca Ya'rubi iktidarının zayıflamasına yol açmamış aynı zamanda İbadi kabilelerin Hina-vi kabilesi içinde yer alan Al Bu Sa'id ailesinin önderliğinde birleşmesine neden olmuştur.¹⁸ Maskat'ın Ya'rubi iktidarı döneminde İmam'la ve iç bölgelerdeki kabilelerle ilişkisini sınırlandırması ve tüm ülke adına hareket etmesi İbadi kabilelerin tepkisine yol açmış, bu da kabilelerin yeni bir iktidar için uzlaşmasını kolaylaş-

tırmıştı. İşte İran işgaliyle birlikte Ya'rubilerin liderliği son bulurken İbadi kabileler de yeni imamın seçiminde Al Bu Said kabilesine öncelik vereceklerdir.¹⁹

Ahmed bin Said liderliğindeki İbadi kabileler Nadir Şah'ın 1747'de bir suikast sonucu öldürülmesinden kısa süre sonra İran güçlerini Oman'dan çıkarttılar. Ardından ulusal birlik konusunda Ya'rubi ve Gafiri kabilelerinin muhalefetine rağmen başarılı bir politika izlediler. Bu arada diğer İmamlar güçlerini salt kabile reisliklerinden alırken Ahmad bin Said bir kabile reisi olmasının yanında Maskat'ta gemisi olan bir tüccardı. Said ailesinin ticarete olan ilgisi Oman kıyı kentlerinin hızlı bir şekilde gelişmesine de yol açmıştır. Bu çerçevede, Ahmed bin Said'in torunu olan Hamad bin Said döneminde (1784-1792) başkent, Rustak'tan Maskat'a taşınmıştır.²⁰

Ahmed bin Said'in 1783'de ölmesinin ardından yönetim oğlu Said bin Ahmed'e geçmesine karşın iktidarı uzun süreli olmamış ve torunu Hamad bin Said geçmiştir. Said bin Ahmed bu olayın ardından Rustak'a çekilerek 1803'te ölünceye dek kendini dini işlere adanmıştır. Ancak Said bin Ahmed sonrası dönemde başa geçen Said ailesi üyelerinin imam kavramı yerine Seyid kavramını kullanmaları dikkat çekicidir. Avrupalılar ise seyid kavramı yerine Osmanlı'ya atıf yaparak sultan ünvanını kullanmayı tercih etmiştir. Hamad bin Said'in imam yerine seyid ünvanını kullanmasında, iktidarı İbadi kabilelerin şuradaki seçimiyle devralmak yerine babasından doğrudan devralması etkili olmuştur. Aksi takdirde, imam ünvanını kullanması diğer kabileler nezdinde tepkiye neden olacaktı. Öte yandan, 1803'te Said bin Ahmed öldükten sonra İbadi kabileler yerine yeni bir imam seçmemiştir. Said kabilesinin kendi içinde iki ayrı yönetime bölünmesi kısa sürede aile içinde bir anlaşmanın yapılmasını zorunlu kılmıştı. Aile içinde yaşanan politik ve dini otorite tartışmalarına son vermek için Maskat yakınlarındaki Barka'da 1792 tarihinde yapılan toplantıda önemli kararlar alındı. Sultan bin Said döneminde yapılan anlaşmaya göre Said bin Ah-

med Rustak'ı yönetecek, Sultan ise Maskat'ın hükümdarı olacaktır. İmamlık kavramı da Rustak'ta kalırken Sultan Said, Seyid unvanını kullanacaktı. Böylelikle egemenlik Said ailesi içinde iki ayrı siyasal birimin oluşturulmasıyla paylaşılmış oldu. Sultan Said daha ziyade ticari kaygılarla hareket ederek iç bölgelerdeki İbadi kabilelerle ilişkisini bitirmiş olmaktadır.²¹ Egemenliğin iki güç arasında paylaşılmasından sonra, "Oman" ülkesinde biri "Oman" diğeri "Maskat" olarak iki ayrı siyasi birim meydana gelmiştir. Maskat kıyı bölgelerindeki şehirleri; Oman ise Rustak ve Azwan'ın merkez olarak kabul edildiği iç bölgeleri kapsıyordu. Neticede, 1970'lere kadar sürecek iki farklı siyasal yapı ortaya çıkmıştı.

Said bin Sultan (1806-1856) döneminde Maskat, Basra Körfezi üzerindeki etkisini genişletmeye çalışırken Suudi ailesi ve İngiliz muhalefetiyle karşılaşmıştır. 1820'de İngiltere'nin Birleşik Arap Emirlikleri'ni oluşturan 5 emirlikle *protektorya* anlaşmaları imzalaması Said bin Said'in Basra Körfezi topraklarında yayılmasını engellemiştir. Bunun üzere Said bin Sultan bir yandan Hint Okyanusu'nda diğer yandan Afrika kıtasında ticari çıkarlarını genişletme stratejisine öncelik vermiştir. Said bin Sultan döneminde Zangibar Adası köle ticareti nedeniyle önemli bir gelir kaynağı durumuna gelmişti. Said döneminde Oman toprakları ile Afrika arasında etkili bir ticari ağ kurulmuştu. Ancak bu ticari ilişki Said bin Sultan'ın 1856'da ölmesinden sonra kesilmiş, yaşanan iktidar mücadelesi sonucu Maskat Sultanlığı içinde yönetim Taymur ve Majid bin Said kardeşler arasında "Maskat" ve "Zengibar" hanedanlıkları olarak bölünmüştür. Öte yandan Said'in çocukları arasında yaşanan mücadele ülkenin zayıflamasına ve kısa bir süre sonra da İngiltere'nin etkisi altına girmesiyle sonuçlanmıştır. İngiltere ve Fransa'nın müdahalesiyle, Sultan Taymur kardeşi Majid'in Zengibar'ı Maskat Sultanlığı'na yıllık vergi ödemek koşuluyla yönetmesini kabul etmek zorunda kalmıştır.²²

Sultan Taymur döneminde Zengibar'ın kardeşi Majid'in egemenliğinde kalması, Maskat

Sultanlığı'nda ciddi ekonomik sorunların yaşanmasına yol açtı. Majin'in bir süre sonra yıllık vergi ödemeyi kesmesi ve bağımsız bir politika yürütmesi Maskat'ı daha da zor bir durumda bırakmıştır. Ekonomik darboğazın artırdığı toplumsal sorunların da etkisiyle Taymur'un oğlu Selim 1866'da babasını öldürüp kendini Maskat Sultanı ilan etmiştir. Ancak tüm bu olaylar diğer İbadi kesimlerin tepkisini artırmıştır.

Bu arada, Maskat Sultanlığı'ndan ayrı olan Oman bölgesindeki İbadi kabileler 1868 yılında Said ailesinin dağdaki kollarına bağlı olan Azzan bin Qasis'i yeni İmamları olarak seçmiştir. Ardından İmam Azzam liderliğindeki Oman güçleri 1868'de Maskat Sultanlığı'nı ele geçirerek buradaki Said Ailesi mensuplarının iktidarına son vermiştir. Böylece ülkesel bütünlük yeniden sağlanmıştır. Yaklaşık iki yıl süren İmam Azzam iktidarı döneminde İngiltere dâhil yabancı güçlerle yapılan tüm anlaşmalar iptal edilmiştir. Danışman ve tüccar sıfatıyla burada bulunan yabancılar ülkeden çıkartılmış ve dini bir yönetim kurulmuştur. Bunun üzerine 1871'de İngiltere'nin askeri ve ekonomik desteğiyle Selim bin Said'in amcası Turki bin Said liderliğindeki güçler Maskat'a saldırarak darbe yapmış ve İmam Azzam öldürülmüştür. Bu olaydan sonra Turki bin Said, yalnızca Maskat'ın Sultanı olabilirken buranın demografik yapısını da büsbütün değiştirmiştir. Turki bin Said öncelikli olarak dinsel grupları şehirden çıkardıktan sonra yabancıları Maskat'a geri getirmiştir. Dış politikada da İngiltere ile yakın bir işbirliği kurulmuştur. Fakat Turki bin Said, Oman bölgesini hâkimiyetine alamamıştır.²³

Öte yandan Omanlı kabileler I. Dünya Savaşı'na kadar Maskat'ı ele geçirme amacından vazgeçmemiştir. Özellikle 1877 ve 1883'te düzenlenen saldırıların bertaraf edilmesinde İngiliz donanması yaşamsal bir rol oynamıştır. İngilizler Maskat Sultanlığı'na yaşamsal yardımlarda bulunmuştur.(s. 49)²⁴ 1888'de Faysal bin Said ilk kez barışçıl bir şekilde Maskat'ın yeni sultanı olmuştur. Yeni Sultan, Maskat'ın bağımsızlığını korumak için İngiltere ile ilişkileri sınırlandırmaya yolunda önemli adımlar attı. Buna rağmen

men Maskat'taki Said iktidarına son vermek için harekete geçen İbadi kabileler Şeyh Salih bin Ali önderliğinde kısa sürede Maskat'ı ele geçirerek Sultan'ı iktidardan uzaklaştırmıştır. İngiltere'den gelen askeri yardım çağrılarını kabul etmeyen Sultan ise Hinnavi kabilelerle tarihsel düşmanlıkları bulunan Gaferi kabilelerin desteğiyle iktidarı geri almaya çalışmıştır. 10 Mart 1895'te Maskat'ın kontrolünü ele geçirmesine karşın kısa bir süre sonra tekrar geri çekilmek zorunda bırakılmıştır. Sultan, İngiliz donanmasının müdahalesi sonrası Maskat'a geri dönebilmiştir. Bu tarihten sonra Maskat Sultanı, fiili olarak İngiltere'nin etkisinde bir politika yürütmek zorunda kalmıştır. Sultan Faysal 1913 yılında ölmüştür. Yerine Sultan Taymur bin Faysal geçmiştir.²⁵

Oman İmamlığı bölgesinde ise yine 1913'te Hinnavi ve Gaferi kabileleri Şeyh Salim bin Raşid Al Kharusi'yi yeni İmam olarak seçmiştir. Hemen 2 yıl sonra, Maskat Sultanlığı ile Oman İmamlığı arasındaki gerginlik 1915 yılında bir kez daha çatışmalara dönüşmüştür. Oman bölgesinden İmam Salim ve Hinnavi kabilelerinin reisi Şeyh İsa, Ocak 1915'te bir kez daha Maskat Sultanlığı'nı ele geçirmek için askeri harekât düzenlemiştir. İngilizlerin askeri desteği sayesinde bu saldırı püskürtülmüştür. Fakat 1915-1920 arası dönemde Maskat Sultanlığı, Oman İmamlığı'na bağlı kabilelerin kuşatması altında kalmaya devam etmiştir. Öte yandan İngiltere Oman İmamlığı ile Maskat Sultanlığı arasında arabulucu rolü oynamak istemesine rağmen İmamlık, İngiliz yönetimiyle pazarlık yapmaya yanaşmamış ve İngiltere'nin etkisine karşı çıkmıştır. Oman ve Maskat arasındaki diyalog Temmuz 1920'de İmam Salim'in öldürülmesinden sonra yeniden başlamıştır. Görüşmeler 25 Eylül 1921'de Sip'te imzalanan anlaşmayla sonuçlanmıştır. Sip Anlaşması'na göre "tarihi Oman toprakları" biri Maskat Sultanlığı diğeri Oman İmamlığı olmak üzere iki ayrı siyasal birimden oluşacaktı. Bu arada Maskat Sultanlığı'nda rejim İbadi Şeriatı esas alınarak değiştirilmiştir. Öte yandan her birim kendi bölgesinde vergi toplamadan yeni valilerin atanmasına kadar tüm konularda tam bir ege-

menlik hakkı elde etmiştir. Dış ilişkilerin nasıl yürütüleceği ise hüküm altına alınmamıştır.²⁶ Sip Anlaşması özellikle II. Dünya Savaşı sonrası Oman'da yaşanacak olan çatışmaların temelini oluşturacaktır.

İngiltere ve Maskat Sultanlığı Arasında İlişkiler: Ticari İşbirliğinden Hegemonik İlişkilere

İngiltere ile Maskat Sultanlığı arasındaki ilişkiler 1600'lere kadar uzanmaktadır. İngiltere'nin Basra Körfezi ve Hint Okyanusu üzerinde emperyal bir güç olma siyaseti ilk başta Maskat'ın siyasal olarak zayıflamasına, ardından bağımsızlığını belli ölçülerde yitirmesine yol açmıştır. İki taraf arasındaki ilişkilerin 1800'lerin başında İngiltere'nin Basra Körfezi'nde emirliklerle koruma anlaşması imzalamasıyla değişmeye başlamıştır. 1800'lerin başında Maskat ve Oman, stratejik Musandam bölgesinin yanı sıra Hürmüz Boğazı ve Hint Deniz yolu üzerindeki askeri ve ticari bir güçtü. İngiltere-Maskat ilişkileri Sultan bin Ahmed Sait döneminde İngiltere'nin istediği şekilde kurulamamıştı. 1798'de İngiltere ile bir ticaret anlaşması imzalanması ve 1800'de Maskat'a bir İngiliz temsilcinin atanmasına rağmen Sultan bin Said İngiltere'nin yanı sıra Fransızlarla da işbirliğinin yollarını aramıştı. Ancak Sultan bin Ahmed öldükten sonra ülke yaklaşık iki yıl süren bir iktidar savaşının içine sürüklenmişti. İngiltere bu mücadelenin ardından Said bin Sultan'ın (1806-1856) Maskat'ta yönetimi elinde tutmasına yardımcı olarak Maskat'la stratejik bir işbirliği kurmuş oldu. Ardından 1807 yılında Suudların etkisini Basra Körfezi'nde Maskat Sultanlığı ve Oman İmamlığı aleyhine genişletmesi üzerine bir kez daha İngiltere ile işbirliği yapılarak Suudi tehdidi engellendi.²⁷

1820'lere doğru bir yandan Maskat ve Oman diğer yandan da Suudi ailesi; Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Bahreyn toprakları üzerinde bir mücadele içine girmişti. Suudlar Katar topraklarında Tani Ailesi'nin desteğiyle bir etki kurarken Resü'l-Hayme ve Oman sınırındaki topraklar üzerinde de askeri bir denetim

kurmaya girişmişlerdi. Suudi tehdidine karşı Maskat yönetimi İngiltere ve İran'la işbirliğine yönelmiştir. Öte yandan İngiltere de Basra Körfezi ve Hürmüz Boğazı'nı kontrol etmek için Suudi tehdidini bir fırsat olarak değerlendirmiştir. 1819 tarihinde General Sir William Grant Keir liderliğindeki İngiliz donanması denizdeki korsanlık faaliyetlerini bahane ederek Resül'l-Hayme'ye saldırmıştır. 1820 Şubatına gelindiğinde Musandam topraklarındaki (BAE) 5 emirlikle bir anlaşma imzalanmıştır. Aynı tür anlaşma Katar üzerindeki Halife Ailesi'nin etkisini kaldırmak için mücadele eden Tami ailesiyle de imzalanmıştır. Kabilelerle yapılan anlaşmalarda temel olarak İngilizler her kabilenin kendi etki alanı içinde ayrı ve bağımsız politik bir birim olduğunu teyit etmekte, sınırları ve rejimleri koruma güvencesi vermekte, buna karşın kabileler de dış politika ve güvenlik alanında İngiliz nüfuzunu kabul etmekteydiler. Böylelikle Basra Körfezi'nde İngiliz *Protektorya* dönemi de başlamış oluyordu. Daha sonra bu tür anlaşmalar Basra Körfezi'ndeki diğer emirliklerle de imzalanacaktır. 1950-1960 arası dönemde İngiltere Basra Körfezi'ndeki emirliklerin sınırlarını belirlerken 1820'lerdeki statükoyu korumaya çalışması, bölgedeki sınır sorunlarının günümüze kadar sürmesinin en önemli nedenlerinden biridir.²⁸

Diğer yandan İngiltere ile Arap kabileleri arasında imzalanan 1820 Anlaşmaları Maskat Sultanlığı'nın Arap Körfezi'nde yayılma amacının büsbütün olarak ortadan kalkmasına yol açmıştır. İngiltere'nin kabilelerin siyasi etkisini ve sınırlarını koruma garantisi vermesi Maskat'ın dış politikasını Basra Körfezi'nden Afrika kıyılarına kaydırmasına yol açmıştır. Köle ve silah ticaretinden daha fazla pay almak isteyen Maskat yönetimi Afrika kıyılarındaki Zengibar'ı denetim altına almıştı. Fakat Said bin Sultan'ın 1856'da ölmesinden sonra İngilizler Majid bin Sait'in bağımsızlık talebini destekleyerek Maskat'ın Afrika'daki etkisini de sınırlandırmıştır. Böylelikle 1860'lardan sonra Maskat'ın Hint Okyanusu ve Basra Körfezi ile Afrika üzerindeki ticari ve politik etkisi ciddi anlamda sınırlanmıştır. 1868 sonrası dönemde

ise Maskat Sultanlığı ile Oman İmamlığı arasında başlayan iktidar mücadelesinin etkisiyle Said hanedanlığı askeri olarak İngiltere'nin gücüne dayalı bir şekilde varlığını sürdürmek zorunda kalmıştır. 1871, 1895 ve son olarak 1915 olayları sırasında İngiltere doğrudan askeri güç kullanarak Oman İmamlığı'nın Maskat Sultanlığı üzerinde baskı uygulamasını engellemiştir.

İngiliz yazar T. Bent'e göre Maskat'ın korunması politikasına öncelik veren İngiltere'nin temel amacı Hindistan İmparatorluğu ile Basra Körfezi'ndeki çıkarlarını korumaktır. Daha açık bir deyişle Basra Körfezi'ni diğer ülkelerin girişine kapalı bir iç deniz haline getirmek isteyen İngiltere açısından, Maskat ve Oman'ın önemi vazgeçilmezdi.²⁹ Bununla birlikte Maskat Sultanlığı 1800'lerin ikinci yarısından itibaren İngiltere ile ticaret ve güvenlik alanında birçok anlaşma imzalamasına rağmen, diğer Körfez emirliklerinden (Bahreyn, BAE, Kuveyt ve Katar) farklı olarak İngiltere ile *Protektora* ilişkisine girmemiştir. Böylece en azından hukuki olarak bağımsızlığını koruyabilmiştir.³⁰

Oman İç Savaşı: Maskat Sultanlığı ile Oman İmamlığı'nın Birleşmesi

İmamlık rejimi Oman tarihinde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Oman, 751 yılında ilk İbadi İmam'ın seçilmesinden sonra imamlar tarafından yönetilmeye başlanmıştır. İmam bazen kabileler arasındaki işbirliğini sağlamakta, çatışmaların durdurulmasında arabuluculuk rolü oynamakta bazen de politik iktidarların politikalarına karşı siyasi ve askeri muhalefete önderlik etmektedir. Bununla birlikte her imamın gücü onu destekleyen kabilelerin sayısal, askeri ve ekonomik gücü ve etkisiyle sınırlıydı. İmamlığın hukuksal ve siyasi varlık olarak Maskat'tan bağımsız egemen bir birim olarak tanınması ise 1792'e kadar geri gitmektedir. Said ailesi arasında iktidarın bölüştürülmesinin ardından Rustak şehri Oman İmamlığı'nın merkezi olarak kabul edilirken, Maskat şehri de Maskat Sultanlığı'nın başkenti haline gelmişti.³¹

I. Dünya Savaş sonrası İngiltere'nin arabuluculuğuyla imzalanan Sib Anlaşması sonrası her iki birim arasındaki siyasal ayrışım hukuki bir zemine oturmuştu. Sib Anlaşması tarihi Oman topraklarında iki ayrı hükümet ve iki ayrı rejimin var olduğunu açık bir şekilde teyit etmekteydi. Yaklaşık 30 yıl boyunca aralarında bazı anlaşmazlıklar olsa da Sultan Maskat'tan itibaren kıyı şeridindeki kentleri, Oman İmamlığı da Nizwa ve Rustak'ın merkezini oluşturduğu iç bölgeleri yönetti. Ancak 1950'lerin ortasına gelindiğinde iki taraf arasındaki anlaşmazlık Oman İmamlığı'nın bağımsız bir devlet olduğunu ileri sürmesi ve bu yönde başta Arap Birliği olmak üzere diğer devletlerle siyasal ilişkiler kurmaya yönelmesi üzerine çatışmalara dönüşmüştür.

Esasında temel anlaşmazlık noktası 1925'lerde Maskat Sultanlığı'nın bölgedeki olası petrol kaynaklarını tek başına yönetme girişimlerinden sonra ortaya çıkmıştı. Sultanlığın 1925 tarihinde İran'da faaliyet gösteren İngiliz petrol şirketi D'Arch Araştırma Şirketi'ne bir imtiyaz tanınması üzerine İmamlık imtiyaz tanınan alanların kendi topraklarını kapsadığını ileri sürerek buna karşı çıkmıştır. 1932 Şubatında babasını tahtan indiren Maskat Sultanı Said bin Taymur, 1937'e gelindiğinde Irak Petrol Şirketi ile yeni bir imtiyaz anlaşması imzalanmıştır. Şirket kısa bir sürede Maskat ve Oman topraklarında petrol aramaya faaliyetlerine girişmiştir. Sultanlığın tek taraflı imtiyaz tanınmasını protesto eden Oman İmamlığı ise şirketin kendi topraklarında petrol aramasına karşı çıkmıştır. İki taraf arasındaki egemenliği ilgilendiren anlaşmazlıklar 1950'lerin başında daha da sorunlu hale gelmiştir. Özellikle Suudi Arabistan'ın 1952 yılında Oman ve BAE'ne bağlı olan Al Buraymi topraklarını işgal etmesinden sonra Maskat Sultanlığı, Suudi Arabistan'ın tek taraflı girişimini sert bir biçimde protesto etmiştir.³² Bu olaydan sonra Suudi Arabistan Oman İmamlığı'nın bağımsızlık girişimlerini destekleme politikasına yönelecektir.

Oman İmamlığı'nın Suudi Arabistan'la ilişkilerini geliştirme girişimleri Maskat Sultanlığı'nın

Suudi işgali karşısında hareket alanını daraltmıştır. Diğer yandan Arap Yarımadası'nda petrol kaynaklarının işletilmesi sonucu Suudi Arabistan başta olmak üzere birçok devlet, askeri ve ekonomik alanda güçlenirken Maskat Sultanlığı petrol imtiyaz anlaşmasını çözmek için farklı stratejileri hayata geçirmeye çalışıyordu. Mayıs 1954'te İmam Halili'nin ölmesinden sonra Maskat'ın Oman topraklarındaki fiili yapının sone erdiğini ilan etmesine ve bölgeye asker göndermesine karşın Omanlı kabileler Suudi Arabistan'ın desteğiyle Şeyh Galib'i yeni İmam olarak seçmiştir. Yeni İmam seçiminin gerçekleşmesinden hemen sonra Oman İmamlığı petrol imtiyaz anlaşmasının geçerli olmadığını ilan etmiştir. Sultan Taymur'un sorunu güç kullanarak çözmeye girişimlerine karşın Hınavi kabilelerinin yeni lideri Şeyh Salih bin İsa, Şeyh Süleyman bin Himyar ve İmam'ın kardeşi Şeyh Talib, Oman İmamlığı'nın bağımsızlığını ilan etmiş ve hemen ardından da Birleşmiş Milletler ve Arap Birliği'ne üyelik başvurusunda bulunmuştur.³³ 1955 yılında Arap Birliği'ne üyeliğin kabul edilmesinden sonra Maskat Sultanlığı, Oman İmamlığı'nı denetim altına almak için bölgede askeri hareket başlatmıştır. Çatışmaların şiddetlenmesi üzerine İngiliz Kraliyet Hava Gücü Oman İmamlığı topraklarına hava saldırıları düzenlemiştir. Savaşın sürdüğü günlerde Sultan Said ordunun komutanlığını İngilizlere bırakmıştır.³⁴

Aralık ayı içinde Maskat'a bağlı güçler İngilizlerin desteğiyle Nizwa ve Rustak'ı ele geçirdikten sonra Oman İmamı ve taraftarları Suudi Arabistan'a gitmek zorunda kalmıştır. Askeri alanda kazanılan başarıya karşın diplomatik ve siyasal alanda Oman İmamlığı bağımsızlık iddiasını sürdürmüştür. Sürgündeki İmamlık taraftarları Kahire'de bir hükümet kurmuştur. 1957 yazında İmam'ın kardeşi Talip bin Ali Oman'a geri dönerek sorunu bir kez daha askeri yöntemlerle çözmeye çalışmıştır. Yaklaşık iki yıl süren çatışmaların ardından Maskat Sultanlığı, İmamlığa bağlı güçleri kesin bir yenilgiye uğratarak -1871'den sonra ilk kez- Maskat Sultanlığı ve Oman İmamlığı topraklarını tek bir yönetim altında birleştirmeyi başarmıştır.³⁵

Bununla birlikte 1959 sonrası dönemde sürgündeki İmamlık taraftarları bağımsızlık taleplerini her alanda sürdürmüştür. 1960 Ekiminde Arap Birliği üyesi 10 ülke BM'ye başvurarak hem İngiltere'nin güç kullanmasının kınanmasını hem de Oman İmamlığının bağımsızlığının korunmasını talep etmiştir. Arap ülkeleri İngiltere'nin müdahalesini bağımsız bir ülkeye karşı gerçekleştirilmiş bir saldırı fiili olarak görülmesini talep etmiştir. Diğer yandan İngiliz hükümeti ise resmi düzeyde sorunun bir ülkenin içişlerini ilgilendiren bir konu olduğunu ve Maskat Sultanlığı'nın resmi davetiyle soruna müdahale ettiğini ileri sürmüştür. Bununla birlikte İngiliz Parlamentosu'nda yapılan tartışmalarda Dışişleri Bakanı Slewyn Lloyd müdahalenin İngiltere'nin Basra Körfezi'ndeki çıkarlarını korumak için gerçekleştirildiğini açık bir dille ifade etmiştir.³⁶ 1961'de Oman İmamlığı'nın bağımsızlığını kesin ifadelerle kabul eden ve İngiliz askerlerinin Oman topraklarından çekilmesini isteyen bir karar tasarısı BM Genel Kurulu'nda ele alınmış ancak gerekli desteği görmemiştir. 1963 yılında BM tarafından kurulan Soruşturma Komisyonu tarafından açıklanan raporda İngiltere ve Maskat Sultanlığı'nın politikaları eleştirilmesine karşın Komisyon 1965'e kadar konu üzerinde bir çalışma yürütememiştir. Oman İmamlığı tartışmaları 1971'e kadar Sultan Kâbus'un BM'de "Oman Sultanlığı" adıyla gerçekleştirdiği üyelik başvurusunun kabul edildiği tarihe kadar sürmüştür.³⁷

İkinci Oman İç Savaşı: Dofar İsyanı ve Arap Yarımadasında İkinci Bir Marksist Devlet Kurma Girişimi

1959'da Oman İmamlığı'na son veren Maskat Sultanlığı 1960'ların ortasında yeni bir isyan hareketiyle karşı karşıya kalmıştır. Dofar vilayetinde yaşayan kabileler uzunca bir dönemdir Sultan Said bin Taymur yönetimiyle sorunlar yaşamaktaydı. Sorunların başında ekonomik meseleler gelmekteydi. Tarıma elverişli sahaların sınırlı olduğu Dofar vilayetinde halkın önemli bir kısmı geçimini balıkçılık ve hayvancılıkla sağlamaktaydı. Ancak, 1954-1960 arası dönemde yaşanan savaş, ülke ekonomisinin

çökmesine yol açmış ve bu durum Dofar vilayetindeki vergilerin daha da artırılmasını beraberinde getirmişti. Ayrıca İngiltere'nin Muskat Sultanı üzerindeki etkisi ve ülkenin işlerine müdahalesi de halkın tepkisine yol açmaktaydı. Söz konusu dönemde Suudi Arabistan ile Sultanlık arasında yaşanan sorunlar da krizin derinleşmesinde etkili oldu. 1960'ların başında Dofar bölgesindeki vergiler diğer bölgelerden yaklaşık 3 kat daha fazla alınmaktaydı. Bu durum doğal olarak hükümetle bölgedeki kabileler arasında sorunların krize girmesine yol açmıştır.³⁸

Dofar bölgesindeki toplumsal yapı da diğer bölgelerden farklılaşmaktaydı. 1960'li yıllarda resmi olmayan rakamlara göre 200-300 bin kişinin yaşadığı Dofar'da İbadi kabilelerin yanı sıra, Yemen kökenli Arap kabileleri, Afrika'dan getirilmiş köleler ile Pakistanlı ve Beluc kökenli toplumlar yaşamaktadır. Dofar'daki yaşayan bazı önemli kabilelerin Şafi mezhebine bağlı olması da dikkat çekicidir. Arap Yarımadası'nda Şafi mezhebine bağlı topluluklar Dofar ve Yemen topraklarında bulunmaktadır. Nitekim Dofar bölgesinin 1800'lerin başına kadar Oman'dan ziyade Yemen'e bağlı olması da bu bölgedeki Şafi kabilelerin kendilerini İbadilerden farklı görmelerine yol açmıştır.³⁹

Dofarlı kabileler ile Sultan arasındaki sorunlar 1962'de kabile lideri Şeyh Mussalim bin Naf'ın Dofar dağlarında muhalefet hareketini örgütlenmesiyle farklı bir aşamaya kaymıştır. Aynı tarihte Kuzey Yemen'de Mısır destekli bir grup subay da gerçekleştirdikleri darbeyle İmamlık rejimine son vermişti. Kısa sürede Yemenli gruplar ile Dofar'daki muhalefet hareketi arasındaki ilişki gelişerek Dofar'da uzun dönemli bir askeri muhalefet hareketinin kurulmasına yol açmıştır. Dofar Kurtuluş Cephesi adını alan muhalefet hareketi dış destek olarak sürgünde bulunan İmam taraftarları ve Suudi Arabistan tarafından askeri ve ekonomik yardım almaya başlamıştır. 1964'de petrol sahalarına ve devlet kurumlarına saldırılar düzenlemeye başlayan Cephe 1965 ortasına kadar bir şehir örgütlenmesi olarak varlığını sürdürmüştür. Ancak

1965 Mayıs'ında 60'ın üstünde DKC militanının Maskat ve Salala'da tutuklanması Cephe'nin politikalarını değiştirmesine yol açmıştır. 1 Haziran 1965'de Dofar'ın 1. DKC Kongresi'nde askeri mücadele stratejisi birincil yöntem olarak benimsendi. 9 Haziran'da da ilk kez doğrudan orduya karşı bir saldırı düzenlendi.⁴⁰ Cephe'nin 1966 yılında doğrudan Sultan Taymur'a karşı bir suikast girişimi gerçekleştirmesi ise hareketin etkinliğini genişlettiğini göstermektedir. Suikast girişimi sırasında yaralanan Sultan Taymur Dohar vilayetinde bağlı turistik liman kenti Salala'daki sarayına çekildi ve bir daha kamuoyunun önüne çıkmadı.

1967'de Güney Yemen'de Marksist bir rejimin kurulması Dohar'daki isyanın politik yapısının değişmesine yol açtı. 1820'lerden itibaren İngiliz işgali altında bulunan Güney Yemen topraklarının kurtarılması için 1962'de harekete geçen Marksist ve milliyetçi örgütler 5 yıllık mücadelelerinin sonunda İngilizleri bölgeden çıkartmış ve hemen akabinde de Marksist-Leninist bir rejim benimsemiştir.⁴¹ Yemen'deki gelişmelerden hem askeri hem de ideolojik olarak etkilenen Kurtuluş Cephesi üyeleri 1968'de örgütün adını Oman ve Arap Körfezi Halk Kurtuluş Cephesi adını verdiler ve Marksist-Leninist ideolojiyi referans alan yeni bir Devrim Komite Konseyi kurdular. Sorunun ideolojik olarak yön değiştirmesi ve Yemen'deki gelişmeler bölge ülkelerinin Dofar olaylarına bakışını değiştirmesine yol açtı. İlk dönemler isyanı destekleyen Suudi Arabistan bu kez doğrudan rejimi koruma politikasına yöneldi.

1970'de babasını devirerek yönetimi ele geçiren Sultan Kâbus'un Oman Sultanlığı'nı politik, ekonomik ve hukuksal olarak modernleştirme girişimlerine rağmen Dohar bölgesindeki isyancı gruplarla bir anlaşma sağlanamamıştır. 1972 yılına gelindiğinde sorun Oman Sultanlığı'nın ve tüm Arap Yarımadası'nın istikrarını ciddi boyutlarda tehdit edecek boyutlara ulaşmıştı. Oman ve Arap Körfezi Halk Kurtuluş Cephesi olarak değiştiren muhalefet hareketinin, amaç ve faaliyet alanını tüm Arap Yarımadası'na yayması, sorunun önemini ortaya koymaktaydı.

Ayrıca Güney Yemen'in dışında Irak ve Mısır'ın ardından SSCB ve Çin gibi büyük ülkeler de isyancılara destek vermeye başlamıştı. 1966-67'de 335 milyon dolar olan savunma harcamaları 1970-71'de 2,3 milyar dolara⁴² çıkarılmasına rağmen Oman Sultanlığı ordusu isyancılar karşısında başarılı olamamıştı. 1973 yılından itibaren İran Şahı, Oman rejimini korumak adına İngiliz güçleriyle birlikte soruna doğrudan müdahil oldu. İran'ın yanı sıra Pakistan ve Ürdün gibi ülkeler de Oman Sultanlığı'na asker gönderdiler. ABD'nin Oman Sultanlığı'nı desteklemesiyle birlikte sorun Doğu-Batı çatışmasına dönüşmüştü. En sonunda 1975 yılına gelindiğinde isyancılar Dofar'daki son üslerinden de çekilmek zorunda kalmış ve yaklaşık 300-500 arasında militanın Güney Yemen'e geçmesiyle Dohar isyanı bastırılmıştır. Diğer bir deyişle Dofar sorunu ABD'nin iyi ayaklı (twin pillars) güvenlik stratejisine uygun bir şekilde, İran ve Suudi Arabistan'ın askeri ve ekonomik olarak soruna müdahale etmesiyle çözülmüştür.⁴³

Sultan Kâbus Dönemi: Geleneksellikle Modernite Arasında Yeni Bir Rejim Arayışı

23 Temmuz 1970'de, Sultan Said bin Taymur, oğlu Sultan Kâbus bin Said tarafından başarılı bir darbe girişimiyle iktidardan uzaklaştırılmıştır. Hatırlanacağı üzere Taymur da iktidarı babasından aynı yöntemle devralmıştı. Darbeden birkaç gün sonra Sultan Kâbus tarafından yapılan açıklamadan anlaşıldığı üzere yeni dönemde Oman Sultanlığı'nın iç ve dış politikasında radikal bir dönüşüm hedeflenmekteydi. Sultan Kâbus iktidarı devraldığında komşu Arap ülkeleriyle oldukça sınırlı bir ilişki söz konusuydu. İmamlık meselesinde Arap Birliği ülkelerinin Sultanlığı yalnız bırakmaları bir yana BM'de de birçok üye devlet Sultanlığın tezlerini desteklememişti. Öte yandan Dohar sorununda bile Oman yönetimi bölge ülkelerinden ve küresel aktörlerden istediği desteği almada başarısız olmuştu. Şimdi ülke hızlıca parçalanmaya sürükleniyordu. Sultan Kâbus Oman'ın içinde bulunduğu yalnızlığı aşması için tarafsızlık ilkesi doğrultusunda proaktif bir dış politikaya yönelmeyi zorunlu görmekteydi. İç politikada da

ekonomik sorunlara öncelik verilirken halkın yönetime katılımını sağlayacak politikaların yanı sıra modern kurumlara sahip yeni bir yönetim anlayışın oluşturulmasının önemini fark etmişti. Ayrıca halkın temel sorunları arasında yer alan yoksullukla mücadele için eğitim, sağlık ve ekonomi alanında ciddi adımlar atılması gerektiğinin farkındaydı.⁴⁴

Sultan Kâbus Dönemi Oman Dış Politikası: Tarafsızlık İlkesi Doğrultusunda Proaktif Bir Politika

Sultan Kâbus iktidarı devraldıktan sonra öncelikli olarak dış politika alanındaki yalnızlığı aşmak ve diğer devletlerin dostluğunu kazanma politikasını hayata geçirdi. Sultan Kâbus 9 Ağustos 1970'de oldukça radikal bir karar alarak ülkesinin Maskat ve Oman Sultanlığı olarak kullanılan resmi adını Oman Sultanlığı olarak değiştirdi. Böylelikle hem Oman ve Maskat'ın ayrı birimler olarak kullanılmasını engelleme hem de İmamlık taraftarlarının diplomatik alandaki faaliyetlerine bir darbe vurma yönünde önemli bir adım atmış oldu. Sultan Kâbus Sait ailesinin diğer bireylerinin de desteğini sağlamak için amcası Seyid Tarık bin Taymur'ı başbakan olarak atadı ve ülke tarihinde ilk kez bir Bakanlar Kurulu oluşturmasını talep etti. Başbakan kısa süre adalet, sağlık, eğitim ve içişleri bakanlığı oluşturdu. Öte yandan dış politikayı doğrudan Sultanlığın inisiyatifine alan Sultan Kâbus, Savunma Bakanlığını ise Dofar'daki iç savaş nedeniyle eskisi gibi İngiltere'nin yönetimine bıraktı. Sultan Kâbus daha önce Oman İmamlığı'nı üyelğe kabul etmiş olan Arap Birliği'ne üyelik başvurusunda bulundu ve yapılan oylamanın ardından 6 Ekim 1971'de Oman Sultanlığı adı altında birliğe üyeliği kabul edildi. Güney Yemen ve İmam Galib bu sürece muhalefet ettiyse de başarılı olamadı. Esasında Arap Birliği'ne üyelik 4 Ekim 1971'de Oman Sultanlığı'nın Birleşmiş Milletler üyeliğine kabul edilmesinden sonra gerçekleşmiştir.

⁴⁵

3 Ocak 1972'de Seyid Tarık'ın başbakanlıktan istifasının ardından yapılan açıklamada baş-

bakanlık görevinin Sultanlık ofisi tarafından yürütüleceği belirtilmiştir. Sultan Kâbus dış politikada temel ilkelerin diğer ülkelerin içişlerine karışmamak, uluslararası hukuka saygı göstermek, tarafsız bir dış politika izlemek ve Arap ülkeleriyle ilişkileri geliştirmek olarak açıklamıştır. Bu arada Sultan Kâbus Arap ülkeleriyle geçmişten gelen sorunları çözmek için bazı adımlar attı. Özellikle Basra Körfezi'ndeki emirlikler ve Suudi Arabistan'la ilişkileri restore etmeye çalıştı. Ülke tarihinde ilk kez emirliklere ve Suudi Arabistan'a resmi düzeyde çok sayıda ziyaret düzenledi. Oman'ın BM'deki üyelik oylamasında Suudi Arabistan'ın çekimser oy kullanmasına rağmen Suudi hanedanlığıyla ilişkilerini daha da geliştirmenin yollarını aradı. Ülke tarihinde bir ilke imza atarak 60'ın üzerinde ülkeyle diplomatik ilişki kurmayı başardı. Esasında Sultan Kâbus, Oman'ın son 100 yıldır yaşadığı yalnızlığın Oman'daki iç istikrarsızlıkların uluslararası boyutlara taşınmasında önemli bir rol oynadığının farkına varmış ve dış politikada aktif bir rol oynamayı zorunluluk olarak görmüştü.

Aynı zamanda Sultan Kâbus iktidarı devraldığına hiç istemeyerek kendisini Batı-Doğu çatışmanın içinde bulmuştu. Esasında Sultan Kâbus öncesi dönemde Oman dünyadaki en izole ülkelerden biri olarak görülmekteydi. Dofar ayaklanmasında Doğu ülkeleri isyancılara doğrudan askeri ve ekonomik destek sağlamış ve bu durum ülkenin tüm kaynaklarını ve enerjisini söz konusu soruna harcamasına yol açmıştı. İngiltere'de Sandhurst Askeri Akademisi'nden mezun olan Sultan Kâbus hem geleneksel güvenlik politikası hem de Dohar sorunu nedeniyle 70'lerden sonra Batı ittifakı içinde yer almayı sürdürmüştür. 1980'lere doğru ise İngiltere yerine ABD ile güvenlik konularında işbirliğine yönelmiştir. Bu noktada Oman-ABD ilişkilerinin geçmişi 1830'lara kadar uzandığını ve Arap Yarımadası'nda ABD ilk ticari anlaşma imzalayan ülkenin Maskat Sultanlığı'nı olduğunu belirtmekte fayda vardır.⁴⁶ ABD'nin Oman'da toplam dört askeri üssü bulunmasına karşın Sultan Kâbus diğer Arap

ülkelerinden farklı olarak ne ABD ile ilişkileri kesme ne de doğrudan ABD'nin güvenlik çıkarları doğrultusunda dış politika yürütmektedir.

Oman Sultanlığı, Arap komşularıyla ilişki geliştirme politikasını 1980-2010 arası dönemde istikrarlı bir şekilde sürdürmüştür. 1981'de Körfez İşbirliği Konseyi'nin kurucu üyeleri arasında yer alan Oman 2010 yılına gelindiğinde bölgede komşu ülkelerle sınır sorunlarını diplomatik yöntemlerle çözümlenmiş ülkelerin başında gelmiştir. Arap-İsrail sorununa yaklaşım noktasında da Sultan Kâbus öncelikli olarak diplomasiye öncelik verilmesini savunan bir dış politika yürütmektedir. Mısır'ın İsrail'le barış anlaşmasını imzalamasını destekleyen Sultan Kâbus yönetimi aynı şekilde Mısır'ın Arap Birliği'nden uzaklaştırılmasına ve diplomatik olarak yalnızlaştırılmasına karşı çıkmış ve Kahire ile ilişkilerini sürdürmüştür. 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgalini eleştirmesine rağmen Bağdat'la resmi düzeyde ilişkilerini kesmemiş ve Irak'ın diplomatik yollarla sorunlarını çözmesi amacıyla girişimlerde bulunmuştur.⁴⁷ 2003 işgali sonrası dönemde de Bağdat'ta büyükelçilik açan ilk Arap ülkelerinden biri Oman Sultanlığı olmuştur.

İran'la ilişkiler konusunda da Oman Sultanlığı iyi ilişkiler ve diplomasiye öncelik verilmesi yönünde bir anlayışa sahiptir. İran'ın 1971'de Birleşik Arap Emirlikleri'ne ait olan üç adayı işgali girişimine bir tepki vermeyen Sultan Kâbus 1973-75 arası dönemde Dofar isyanının bastırılmasında Şah yönetiminden oldukça önemli bir destek almıştır. İran-İrak Savaşı sırasında Körfez ülkelerinin güvenlik kaygılarını paylaşan ve bu yönde kurulan Körfez İşbirliği Konseyi'ne üye olmasına rağmen Sultan Kâbus doğrudan İran'ı hedef alan açıklamalarda bulunmaktan kaçınmıştır.⁴⁸ Sultan Kâbus sürekli bir şekilde İran konusunda Arap ülkelerin diplomasi kapısını açık tutmalarını savunmuştur. 1979'da Şah yönetimi devrildikten sonra durumdan kaygı duyduğunu belirten bir açıklama yapmasına karşın, kısa süre sonra İran ile doğrudan ilişki kurarak Humeyni rejimiyle ortak bir dil bulmaya çalıştı. İran'ın nükleer politikasına yaklaşım konusunda da Oman diplomasiye her zaman

öncelik verilmesi ve askeri bir müdahaleden kaçınılmazı yönünde bir politikaya sahiptir.⁴⁹

Sonuç olarak Sultan Kâbus'un 1970'lerin başında açıkladığı dış politika ilkelerini yaklaşık 40 yıldır ciddi bir sapma olmaksızın sürdürmeye çalıştığı görülmektedir. Bu bağlamda değişimlere açık olma, gelişmeler karşısında erken tepki vermemeye, diğer ülkeler arasındaki sorunlarda tarafsız kalma, sorunların askeri yöntemlerle çözümlenmesine karşı çıkma, diplomasiye her alanda öncelik verme ve diplomatik ilişkileri kesmeme, Sultan Kâbus'un dış politika ilkeleeri arasında yer almaktadır.

Sultan Kâbus Döneminde Toplumsal Barış Çabaları

Oman'daki iç istikrarsızlıkların temelinde önemli ölçüde, toplum ile iktidar arasında diyalog ve uzlaşma dilinin bulunamaması ve kabileler arasındaki rekabetin ortaya çıkardığı sorunlar yatmaktaydı. Nitekim Sultan Kâbus iktidarı babasından devraldıktan kısa bir süre sonra toplumsal uzlaşma adına ilk iş olarak genel af ilan etmiştir. Said ailesinin diğer bireylerinden farklı olarak anne tarafından Doharlı olan Sultan Kâbus'un doğrudan Dohar isyanına destek veren kabilelerin desteğini sağlamaya çalışması önemli bir adım olmuştur. Doharlı isyancıların yanı sıra 1955-1960 arası dönemde yaşanan çatışmalar sırasında yurt dışına kaçmak zorunda kalanlara da geri dönüş hakkı tanımıştır. Sürgünde Oman İmamlığı'nın mücadelesini yürüten İmam Galip'in kardeşine bakanlık teklif etmiş ve İmam'ın da ülkeye dönmesi durumunda kendisine dini lider olarak saygı gösterileceğini açıklamıştır. İmam Galip geri dönmeyi kabul etmemesine karşın Sultan Kâbus'un uzlaşma çabaları birçok kesimin rejime olan bakışını değiştirmiştir.

Sultan Kâbus'un toplumsal barışı sağlamak için ilan ettiği genel af sonraki yıllarda da başarılı bir şekilde uygulandı. Böylelikle ülke 1980'lere geldiğinde iç savaşa rağmen bölünme tehdidi toplumsal düzlemde bertaraf etme başarısı gösterdi. Sultan Kâbus toplumsal barışın sağ-

lanması durumunda ekonomik gelişmişlik düzeyinin artacağı ve yeni reform girişimlerinin başarılı bir şekilde uygulanacağına inanmaktaydı.⁵⁰

Sultan Kâbus göreve geldikten sonra yeni okullar, hastaneler ve yollar inşa etme konusunda oldukça başarılı oldu. BAE-Oman-Yemen hatındaki kıyı şeridi boyunca inşa edilen çift şeritli otoyol ile ülkedeki ulaşım sorununu çözdü. 2009 başında beş Türk akademisyenin tıp ve diğer birimlerde görev yaptığı Sultan Kâbus Üniversitesi'nin yanısıra ülkede yeni özel üniversitelerin kurulmasına imkan sağladı. Göreve geldiğinde ülkede ciddi bir eğitim sorunu bulunmaktaydı. İktidara geldikten sonra ülkedeki okuma yazma bilmeyenlerin oranını erkeklerde yüzde 24 ve bayanlarda yüzde 32'ye kadar düşürdü. Sultan Kâbus Said El Said 40 yıl içerisinde Oman'ı mimari ve yerleşim düzeni olarak yeniden inşa etmiştir. Çevre, mimari ve mühendislik konularında Sultan oldukça hassastır. (Örneğin havaalanı yolu üzerinde Sultan'ın kuzeni tarafından inşa edilen 7 katlı bina, göz zevkini ve çevre düzenlemesini bozduğu gerekçesiyle Sultan tarafından yıkılmıştır. Ayrıca, ülkenin bir sınırından diğer sınırına uzanan otoyol boyunca evlerin hem yerleşim hem de renk olarak göz zevkine uygun biçimde inşa ettirilmesine çalışılmıştır.) Sultan Kâbus'un yeni evlenen bireylere ev ve arsa imkânları sağlama politikası ise halkın rejime olan desteğini ve güvenini sağlanmasına olumlu katkı sağlamaktadır.

Sultan Kâbus döneminde yeni istihdam alanları yaratma konusunda da oldukça radikal kararlar almıştır. 2005 yılında, Oman'da kaçak çalışan yaklaşık 42 bin Pakistanlı göçmeni sınır dışı etmiş, bunların yerine Omanlıların istihdamını sağlamıştır.⁵¹ Ardından çıkartılan bir yasa ile yabancı şirketlere yüzde 35 Oman vatan-daşı çalıştırma şartı getirilmiştir. Sonuç olarak Sultan Kâbus'un, Oman'ın toplumsal barışı ve birlikteliğini sağlama adına oldukça radikal kararlar almaktan çekinmediği görülmektedir. Bu tutumun da, halkın doğrudan Sultan Kâbus'a olan desteğini artırmasıyla sonuçlandığı gözlenmektedir.

Sultan Kâbus döneminde, siyasal alandaki toplumsal uzlaşmayı güçlendirmek ve halkın rejime olan desteğini artırmak için bazı reformlar gerçekleştirilmiştir. Sultan Kâbus, Oman siyasi sisteminde ve dış politikasında siyasi otoriteyi elinde bulundurmasına karşın ülke yönetiminde geleneksel ve modern kurumların kurulmasına öncelik vermiştir. 1981'de yılında savunma ve dış politika alanları hariç, sosyal, ekonomik ve eğitim konularında kendisine danışmanlık yapması amacıyla bir danışma kurulu oluşturmuştur. 1990'de oluşturulan Danışma Konseyi'nde tüm vilayetlerden temsilcilere yer verilmiştir. Danışma Konseyi 1992 tarihinde resmen açılmış ve iç politika konularında Sultan'a aktif danışmanlık yaparak öneriler getirmiştir. 6 Kasım 1996 tarihinde Sultan Kâbus tarafından yayınlanan kararnameyle anayasa niteliğindeki Temel Yasa ilan edilmiş ve Devlet Meclisi ve Şura Meclisi'nden oluşan iki kanatlı Meclis ile Oman hukuksal olarak meşruti monarşiye dönüşmüştür.⁵² Son yapılan değişikliklerle 21 yaşını doldurmuş Omanlılara oy kullanma hakkı tanınmasına karşın Sultan seçimlerin ardından farklı kişileri parlamentoya atama hakkını elinde tutmaya devam etmektedir.⁵³ Öte yandan kadınların siyasal alanda temsil edilmesine önem veren Sultan Kâbus, Danışma Şurasına 4 bayan atamıştır.

Sultan Kâbus Döneminde Oman'ın Petrol Politikası

Oman'da, diğer komşu ülkelerle karşılaştırıldığında ekonomik değeri olan petrol rezervleri oldukça geç bir tarihte bulunmuştur. İlk petrol kaynaklarının 1964'de bulunmasına karşın 1967 yılında ilk ihracat gerçekleştirilmiştir. Oman, ne OPEC ne de OAPEC üyesi olmasına rağmen ekonomisi büyük ölçüde petrol üretimi ve ihracatına dayanmaktadır. Güçlü bir ekonomik yapıya sahip olan Oman'da yıllık büyüme 2002 yılında yüzde 3, 2003 yılında ise yüzde 3,5 olarak gerçekleşmiştir. Oman'ın 2008 yılındaki petrol geliri ise 25 milyar dolar, 2009 sonundaki geliri ise 17-18 milyar dolar civarında olmuştur.⁵⁴ Yaklaşık 5,6 milyar varil petrol rezervi bulunan Oman'da ekonomik kalkınma enerjisi

kaynaklarına dayanmaktadır. 2000'lerin başında zirve noktasına ulaşan (2000 yılında günlük 970 bin varil) petrol üretimi 2008 yılında günlük 760 bin varile gerilemiştir. Petrol gelirleri GSMH'nin yüzde 40'ını, ihracat gelirlerinin ise yaklaşık yüzde 75'ini oluşturmaktadır. Oman diğer Körfez ülkeleri gibi ekonomik yapısını çeşitlendirme projesine rağmen doğalgaz ve petrol rezervlerini artırmak için yabancı şirketlerle işbirliğine girmiştir.

Oman'da Arap ülkelerine göre rezerv düzeyi daha düşük ve çıkarması daha maliyetli olan petrol yataklarını işletme hakkı devlet ve yabancı sermayenin ortak olduğu Oman Petrol Geliştirme Şirketi'nin elindedir.⁵⁴ Şirketin yüzde 60'lık hissesi Umman hükümetine aitken, kalan hisselerinin yüzde 34'ü Royal Dutch/Shell, yüzde 4'ü Total ve yüzde 2'si de Partex'e aittir. Bir konsorsiyum ortaklığı olan Oman Sıvılaştırılmış Doğalgaz Şirketi'nin hisselerinin yüzde 51'i Oman hükümetine, yüzde 30'u Shell'e, yüzde 5,54'ü Total'e, yüzde 5'i Kare LNG'ye, yüzde 2,77'si Mitsubishi'ye, yüzde 2,77'si Mitsui & Co., yüzde 2'si Partex'e ve yüzde 0,92'si Itochu'ya aittir. Liberal bir petrol politikasına sahip olan Oman, özel sektörün gelişmesine paralel olarak, Körfez ticaretinde önemli bir rol oynamak istemektedir. Doğalgaz ve petrol alanlarında dış yatırımcıların ilgisini çeken Oman'da çok uluslu şirket yatırımları sürekli artmaktadır. Buna karşın son yıllarda düşen petrol fiyatlarının Oman ekonomisi için ciddi sorunlara yol açtığını belirtmek gerekir.⁵⁵

Türkiye-Oman İlişkileri: Tarihten Gelen Dostluk ve İttifak

Türkiye-Oman ilişkilerinin tarihi 16. yüzyıla uzanmaktadır. Portekiz işgaline karşı mücadele veren Omanlılar aynı dönemde Osmanlı İmparatorluğu'ndan askeri ve ekonomik destek almışlardır. Günümüzde Oman halkının Türkiye algılamasında Osmanlı İmparatorluğu'nun Portekiz işgalciler karşısında kendilerine verdiği destek halen hatırlanmaktadır. Türkiye-Oman ilişkilerinin tarihi arka planında yer tutan bir diğer olay ise, Osmanlı İmparatorluğu'nun

Suud Ailesi'nin Oman topraklarını denetim altına girişimlerini engellemesidir. Osmanlı İmparatorluğu, ilki 1803 ve ikincisi 1807'de olmak üzere iki kez Oman topraklarını ele geçiren Suudları, 1821'de Riyad'ı denetim altına almak suretiyle etkisiz kılmıştır. Böylece Oman topraklarındaki Suud hâkimiyetine son verilmiştir. Suudların bu yıllarda Oman topraklarını nüfuz altına alma çabalarının etkileri, II. Dünya Savaşı sonrasında Oman-Suudi Arabistan sınırı müzakerelerinde dahi kendisini hissettirmiştir. 1952 yılında Oman ve BAE'ye ait toprakları işgal eden Suudi Arabistan'ın temel tezi, 1800'lerin başında bu topraklarda bir Suudi yönetiminin kurulduğu ve bölgedeki Arap kabilelerinden vergi alındığıydı.

II. Dünya Savaşı sonrası Türkiye ve Oman, Batı bloğunda yer almalarına karşın ikili ilişkilerin geliştirilmesi yönünde yeterince işbirliği sağlamamıştır. Türkiye ile Oman arasındaki diplomatik ilişkiler 1985 yılında Oman'ın Ankara'da ve 1986 yılında Türkiye'nin de Maskat'da büyükelçilik açmasıyla yeni bir aşamaya geçmiştir. Ancak siyasal, toplumsal ve ticari düzeyde ilişkiler istenilen düzeyin oldukça altında kalmıştır.

Oman'da günümüzde faaliyet gösteren Türk firmalarının sayısı 20'yi aşmamaktadır. İki ülke arasındaki ticaret hacmi 30 milyon dolardan 200 milyon dolara çıkmasına karşın potansiyelin daha iyi değerlendirilmesi amacıyla çalışmalar yürütülmektedir. 2009 Martında her iki ülkeden iş adamlarının katılımıyla Oman'da gerçekleştirilen iş konseyi toplantısında ticari ilişkilerin geliştirilmesi yönünde bazı adımlar atılması kararlaştırılmıştır.

Son dönemde Oman ve Türkiye arasındaki kültürel etkileşimin arttığı gözlemlenmektedir. Türk dizilerinin bunda çok büyük payı vardır. Bir Türk okulunun bulunduğu Maskat'ta çeşitli alanlarda görev yapan Türk mühendis veya akademisyenlerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Son olarak, Türkiye'nin Ortadoğu'da kazandığı etkinliğe paralel olarak Oman'daki basın yayın organlarında son yıllarda Türkiye üzerine yayınlanan yazılarda bir artış olduğu görülmekte-

dir. Oman halkı ve yönetimi özellikle Davos'ta Başbakan Erdoğan'ın çıkışının ardından Türkiye ile ilişkileri geliştirme konusunda daha fazla adım atılmasını desteklemektedir. Türkiye'nin Ortadoğu'daki temel sorunların çözümünde yapıcı bir rol oynamaya başladığını ileri süren Omanlı kanaat önderlerinin sayısı artmaktadır. Esasında Oman'ın en saygın ve yönetime yakın gazetecilerinden bir olan emekli Büyükelçi Essa bin Mohammed Al Zedjali, *Times of Oman*'da yazdığı "Erdoğan Arapların Saygısını Hakketmektedir"⁵⁵ başlıklı editöryel yazısında Türkiye'nin Arap rejimlerinin yapmadığını yaparak Filistin sorununa sahip çıktığını ifade etmiştir. Zedjali yazısında tüm Arapların hiçbir çekince içinde olmadan Türkiye'yi desteklemeleri gerektiğini ifade etmiştir. Kendisiyle *Times of Oman* gazetesinde yaptığımız söyleşide de Türkiye'nin son Gazze politikasını takdir ettiğini ve hiçbir Arap ülkesinin İsrail saldırganlığı karşısında uluslararası kamuoyunu harekete geçirebilecek bir politika geliştiremediğini dile getirmiştir. Zedjali, Türkiye'nin Gazze sonrası dönemde İsrail veya ABD'nin baskılarıyla karşı karşıya kalabileceğini ve bu nedenle Arapların Türkiye'nin yanında olması gerektiğini sözlerine eklemiştir.⁵⁶

Sonuç olarak iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi yönünde siyasal ve toplumsal düzeyde bir işbirliği zemini bulunduğu ve bunun da kısa sürede süreci hızlandırıcı bir etkiye yol açacağını ifade etmekte yarar vardır. Nitekim 12-16 Nisan 2010 tarihinde işadamı, gazeteci ve akademisyenlerden oluşan bir heyetle Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Oman'a gerçekleştireceği ziyaretin, işbirliği sürecini hızlandıracağı düşünülmektedir.

Sonuç Yerine:

Oman'da sultanlık Rejiminin Geleceği

Oman'da temel sorun alanlarının başında gerileyen petrol üretimine bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik sorunlar gelmektedir. Sultan Kâbus son yıllarda petrol ve doğal gaz üretimini artırma yönündeki girişimlere öncelik vermesine rağmen 2009 yılında ülkenin petrol gelirlerinin

yaklaşık yüzde 50 düşmesini engelleyememiştir. Bu bağlamda ülkedeki işsizlik sorununa çözüm bulmak için yabancı şirketlerde Omanlı çalıştırma şartları getirmesine karşın ülkedeki eğitim sistemi sorununun tam olarak çözülmemesi kalifiyeli eleman sorununa neden olmaktadır.

Petrol üretimindeki düşüşün sürmesi Oman'ın ekonomik büyüme hızının azalmasını hızlandırarak ülkede rejim karşıtı toplumsal bir muhalefetin güçlenmesine yol açabilir.

Diğer taraftan, 1990'ların başında başlatılan demokratikleşme girişimlerinin oldukça yavaş sürmesi halkın tepkisine yol açmaktadır. Sultan Kâbus'un tüm kurumlar üzerinde tek güç olması ve seçimlerin ardından seçilen temsilcilerin yetkilerinin sınırlı olması eleştirilere yol açmaktadır. Ekonomik sorunların artması durumunda muhalefet hareketinin genişlemesi gündeme gelebilir.

Oman'da tartışılan konuların başında Sultan Kâbus sonrası dönemde iktidara kimin geleceği vardır. Tüm otoritenin tek elde toplanmasına karşın Sultan Kâbus henüz bir veliaht prens belirlememiştir. Oysa komşu Arap ülkelerinin birçoğunda iktidar boşluğu doğmaması için anayasal olarak veliaht prens sistemi getirilmiştir. Sultan Kâbus'un veliaht belirlememesinin en önemli nedeni (erkek) çocuğu olmaması olarak düşünülebilir. Amcasının kızıyla evlenmiş olan Sultan Kâbus bu evlilikten bir çocuk sahibi olmamıştır. Günümüzde Said ailesi içinde çekirdek kadroda yer alan birey sayısı yaklaşık 100 kişidir. Başbakanlık ve önemli ünvanlar yakın aile bireylerine verilmesine karşın anayasal olarak Sultan Kâbus sonrası dönemde kimin başa geçeceği belirlenmiş değildir. Bu durum ileride Oman'da yeni bir iktidar savaşının veya mücadelesinin yaşanmasına yol açabilir. Nitekim Oman tarihine ve özellikle de El Said ailesindeki iktidar mücadelesine bakıldığında, bunun bazen çok kanlı bir şekilde yaşandığına, hatta söz konusu kanlı mücadelenin babalar ve oğullar arasında geçtiğine dikkat çekmek yerinde olacaktır.

DİPNOTLAR

- 1 Bkz., Francis Owtram, *A Modern History of Oman: Formation of the State Since 1920*, London: I.B. Tauris, 2004; Patricia Risso, *Oman and Muscat: An Early Modern History*, London: Croom Helm pub., 1986; Edward Green Balfour, *The Cyclopaedia of India and of Eastern and Southern Asia: Commercial, Industrial and Scientific*, London: B. Quaritch, 1885, s. 21.
- 2 Owtram, op. cit., ss. 40-42
- 3 William Bayne Fisher, *The Middle East: a Physical, Social, and Regional Geography*, Routledge Pub., 1978, s.485
- 4 Bkz., Joseph A. Kechichian, *Oman and the World: The Emergence of an Independent Foreign Policy* Santa Monica: RAND pub., 1995
- 5 Ibid., s. 21. Söz konusu göçlerden dolayı uzun bir dönem Oman ile BAE'ne bağlı Resü'l-Hayme sınırı tartışmalı sınırlar arasında yer almıştır.
- 6 İbadilik ve Haricilik hakkında bkz., Muhammed Ebu Zehra, *İslam'da İtikadi, Siyasi ve Fıkhi Mezhepler Tarihi*, Çev: Sıbğatullah Kaya, Yeni Şafak Gazetesi Yay., ss. 65-82
- 7 Salij-Ibn Razik, *History of the Imams and Seyyids of Oman*, Trs: George Percy Badger, London:1871, ss.5-9
- 8 M. J. L. Young, John Derek Latham, Robert Bertram Serjeant, *Religion, learning, and science in the Abbasid period*, Cambridge: Cambridge University Press, 1990, ss. 33-34
- 9 Kechichian, op. cit., s. 23
- 10 Ibid., ss. 24-25
- 11 Baninah bölgesi Maskat'tan başlayıp BAE için eyer alan Resü'l-Hayme Emirliğine kadar alan alanı kapsamaktadır. Bkz., *The Official Wep Site Ministry of Information, Sultanate of Oman*, "Governorates and Regions: Al Batinah", 03.04.2010, <http://www.omanet.om/english/regions/bathina.asp?cat=reg>
- 12 Kechichian, op. cit., ss. 26-27
- 13 Ibid.
- 14 Owtram, op. cit., 32-36.
- 15 Ibid., , s.34
- 16 Ibid., s. 35
- 17 Musandam bölgesi Hürmüz boğazının çıkışında bulunan ve coğrafik olarak Oman topraklarıyla doğrudan bir bağlantıya sahip olmayan bir bölgedir. Basra Körfezinin en uç kısmındaki toprak parçasıdır. *The Official Wep Site Ministry of Information, Sultanate of Oman*, "Governorates and Regions: Musandam Governorate ", 03.04.2010, <http://www.omanet.om/english/regions/musandam1.asp?cat=reg>
- 18 Patricia Risso, *Oman and Muscat: An Early Modern History*, New York: St. Martin's. Press, 1986, *Oman & Muscat: an early modern history*, ss. 39-48
- 19 Pirouz Mojtahed-Zadeh, *Security and territoriality in the Persian Gulf: A Maritime Political Geography*, Curzon Press,, 1999, s. 69
- 20 Kechichian, op. cit., s. 29
- 21 Ibid., ss. 29-30
- 22 Website of the Kawa, "Zanzibar: The early inhabitants", <http://www.zanzibarkawatours.com/history.html>
- 23 J.E. Peterson, "The Revival of the Ibadî Imamate in Oman and the Threat to Muscat:1913-1920, *Arabian Studies*, Cilt 3, Cambridge: University of Cambridge, 1976, s. 165-188; Kechichian, op. cit., ss. 34-40
- 24 Owtram, op. cit., s. 49
- 25 Peterson, op. cit., 165-167
- 26 Owtram, op. cit., s. 50; Kechichian, op. cit., s. 33
- 27 Diğer yandan M Reda Bhacker'e göre 1798 Anlaşması Oman'ın bağımsızlığını kaybetmesine yol açan en önemli olaylardan biridir. Bkz., Owtram, op. cit., ss.35, 37
- 28 Lawrence G. Potter, Gary Sick, *Security in the Persian Gulf: Origins, Obstacles, and the Search for Consensus*, New York: Palgrave, 2002, s. 65-69; Mojtahed op. cit., ss. 71-72
- 29 Owtram, op. cit., s. 33
- 30 L. Cleveland, *A History of the Modern Middle East*, Boulder: Westview Press, 1994 ss. 393-394
- 31 Kechichian, op. cit., ss. 29-30
- 32 Detaylı bilgi için bkz., Arthur Mark Weisbur, *Use of force: The Practice of States since World War II*, University Park PA: Pennsylvania State University Press, 1997, ss.255-256
- 33 Yitzhak Oron (Ed.) *Middle East Record volume Two: 1961*, Jerusalem: Tel Aviv. University, 1967, ss. 451-452
- 34 Ibid., ss. 452-454
- 35 Ibid., ss. 452-455
- 36 Albaharna, op. cit., s. 246
- 37 Lucy Dean (Ed.), *The Middle East and North Africa 2004*, 50. Edit., Ed.: Lucy Dean, London: Europa Pup., 2003, s. 878
- 38 MERIP Reports, "The Struggle for Liberation in Oman", *Middle East Research and Information Project*, Reports No: 36, Apr., 1975, s. 15
- 39 Ibid., s. 16
- 40 Ibid., s., 13

DİPNOTLAR

- 41 Bkz., Veysel Ayhan, "Civil War in Yemen: The Power Struggle, Regional Influences and Relations with Turkey", *ORSAM Report* , No:10, January 2010.
- 42 Tayyar Ari, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, 1. Baskı, İstanbul: Alfa yay., 2004, s. 483
- 43 Bu konuda daha fazla bilgi için bkz., Fred Halliday, "Economic Decline in Oman: PFLO's New Political Strategy", *MERIP Reports*, No. 67, May, 1978, ss. 18-21
- 44 Sultan Qabus dönemi politikaları bölümünde yazarın Maskat'ta gerçekleştirdiği mülakat ve gözlemler ile şu kaynaktan faydalanılmıştır: Calvin H. Allen,W. Lynn Rigsbee, *Oman under Qaboos: from coup to constitution, 1970-1996*, England-US: Frank Cass Pub, 2000.
- 45 Güvenlik Konseyi'nin tavsiye kararından sonra Genel Kurulda yapılan toplantıda Güney Yemen red oyu kullanırken Küba ve Suudi Arabistan çekimser kalmışlardı, Fred Halliday, *Revolution and Foreign Policy, The Case of South Yemen 1967-1987*, Cambridge: Cambridge University Press, 1990, s. 283
- 46 Potter- Sick, op. cit., s. 62
- 47 Uzi Rabi, "Oman", *Middle East Contemporary Survey*, Vol. 16, 1992, s. 649
- 48 Ibid.
- 49 Yazar tarafından Oman'da gerçekleştirilen Mülakatlar, Nisan 2009.
- 50 Owtram,op. cit., ss. 40-42
- 51 Walden Publishing Ltd (Author), *Oman Profile (2006/April)*, Walden Publishing Ltd (Ed.), 2006, s. 8
- 52 *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası* , "Oman: Siyasi İlişkiler", 03.04.2010, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-oman-sultanligi-siyasi-iliskileri.tr.mfa>
- 53 Detaylı bilgi için bkz., Muhittin Ataman, "Sultanate of Oman," iç. *Foreign Policy in the Greater Middle East: Central Middle Eastern Countries*, Wolfgang Gieler-Kemal Inat (Der.), Berlin, Almanya: Wissenschaftlicher Verlag, 2005, ss. 117-128
- 54 *Zawya News*, "GCC oil income dips by \$220bn in 2009", 11.01.2010. <http://www.zawya.com/pdfstory.cfm?storyid=ZAWYA20100111045050&l=045000100111>
- 55 Essa bin Mohammed Al Zedjali, "Erdogan Deserves the Honour of Arabs", *Times of Oman*, February 07, 2009
- 56 Yazar tarafından gerçekleştirilen mülakat.

ORSAM DANIŞMA KURULU

Dr. İsmet Abdülmecid	<i>Irak Danıştay Eski Başkanı</i>
Prof. Dr. Muhamad Al Hamdani	<i>Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı</i>
Prof. Dr. Dorayd A. Noori	<i>Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı Yardımcısı</i>
Hasan Alsancak	<i>BP Ülke Güvenlik Müdürü</i>
Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık	<i>ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı</i>
Prof. Dr. Ali Arslan	<i>İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü</i>
Doç. Dr. Ersel Aydınlı	<i>Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı</i>
Yrd. Doç. Dr. Veysel Ayhan	<i>Abant İzzet Baysal Üniv. U.İ.B. / ORSAM Danışmanı</i>
Prof. Dr. Hüseyin Bağcı	<i>ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü</i>
İtir Bağdadı	<i>İzmir Ekonomi Üniversitesi U.İ.B. ve AB Bölümü Öğr. Gör</i>
Kemal Beyatlı	<i>Irak Türkmen Basın Konseyi Başkanı</i>
Barbaros Binicioğlu	<i>Ortadoğu Ekonomileri Danışmanı</i>
Prof. Dr. Ali Birinci	<i>Türk Tarih Kurumu Başkanı</i>
Doç. Dr. Mustafa Budak	<i>Başbakanlık Devlet Arşivleri Gen. Md. Yrd</i>
E. Hava Orgeral Ergin Celasin	<i>23. Hava Kuvvetleri Komutanı</i>
Doç. Dr. Mitat Çelikpala	<i>TOBB ETU Uluslararası İlişkiler Bölüm Bşk.</i>
Prof. Dr. Gökhan Çetinsaya	<i>İstanbul Şehir Üniversitesi Rektörü</i>
Prof. Dr. Volkan Ediger	<i>İzmir Ekonomi Üniversitesi Öğretim Üyesi</i>
Prof. Dr. Cezmi Eraslan	<i>Başbakanlık Atatürk Araştırma Merkezi Başkanı, İ.Ü. Tarih Bölümü</i>
Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen	<i>ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Ahi Evran Üniversitesi U.İ.B. Başkanı</i>
Osman Göksel	<i>BTC ve NABUCCO Koordinatörü</i>
Timur Göksel	<i>Beyrut Amerikan Üniversitesi Öğretim Üyesi</i>
Büyükelçi Numan Hazar	<i>Dışişleri Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanı</i>
Doç. Dr. Pınar İpek	<i>Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü</i>
Doç. Dr. Hasan Ali Karasar	<i>Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü</i>
Arslan Kaya	<i>KPMG, Yeminli Mali Müşavir</i>
Dr. Hicran Kazancı	<i>ITC Ankara Temsilciliği Dış İlişkiler Sorumlusu</i>
İzzettin Kerküklü	<i>Kerkük Vakfı Başkanı</i>
Doç. Dr. Mustafa Kibaroğlu	<i>Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü</i>
Musa Kulaklıkaya	<i>TİKA Başkanı</i>
E. Tümgeneral Armağan Kuloğlu	<i>ORSAM Başdanışmanı</i>
Doç. Dr. Erol Kurubaş	<i>Kırıkkale Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı</i>
Prof. Dr. Mahir Nakip	<i>Ahmet Yesevi Üniversitesi Rektör Vekili</i>
Yrd. Doç. Dr. Tarık Oğuzlu	<i>Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü</i>
Prof. Dr. Çınar Özen	<i>Ankara Üniversitesi SBF U.İ.B.</i>
Prof. Dr. Suphi Saatçi	<i>Kerkük Vakfı Genel Sekreteri</i>
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Şahin	<i>Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü</i>
Mehmet Şüküroğlu	<i>Enerji Uzmanı</i>
Doç. Dr. Oktay Tanrısever	<i>ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü</i>
Prof. Dr. Erol Taymaz	<i>ODTÜ Ekonomi Bölümü Başkanı</i>
Prof. Dr. Sabri Tekir	<i>İzmir Üniversitesi İ.İ.B.F. Dekanı</i>
Yrd. Dr. Kürşad Turan	<i>ORSAM Danışmanı</i>
Doç. Dr. Özlem Tür	<i>ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü</i>
Prof. Dr. Türel Yılmaz	<i>Kırşehir Üniversitesi İ.İ.B.F.</i>

Mithatpařa Caddesi 43/4 Kızılay-Ankara-TURKEY
Tel: +90 (312) 430 26 09 Fax: -90 (312) 430 39 48
www.orsam.org.tr, orsam@orsam.org.tr